

**HELI SILLAOTS:**

OMATOODE ON ERITI VAJALIK SIIS, KUI ON VÄHE TELLIMUSTÖID. ME POLE AASTAID PIDANUD KÄED RÜPES ISTUMA VÕI KEDAGI SUNDPUIHKUSELE SAATMA.

**AASTA TALU 2016**

MAA ELU TUTVUSTAB AASTA PARIMA TALU TIITLI ÜHEKSAT NOMINENTI, PARIM TALU SELGUB 30. JUULIL JÄNEDEL.

**PONIMAA**

KOPLIS JOOKSEVAD RINGI ALPAKAD JA PONID, KÜLALISI UUDISTAVAD EESSEL JA LAMBAD NING ÕUES PEREMEHETSEVAD KANAD, KUKED JA HANED.

# MAA ELU

21. JUULI 2016 • NR 31 (59) • HIND 1 €



## Sajandivanune traktor ärkas tossupahvaku saatel ellu

**KUIDO SAARPUU**

Järva Teataja

**V**eskisillal Konesko logistikakeskuse territooriumil esitletud traktor Fordson F, vanim omasugustest, ärkab ellu paraja lärmi ja suure-suure tossupahvaku saatel.

Traktori omanik Alvar Hirtentreu lasi masina korda teha oma isa mälestuseks. „See, et traktor on endiselt alles, on suuresti mu isa teene, sest oma tehnikat ta hoidis,” meenutab Hirtentreu. „Pensionipõlves tekkis mul rohkem vaba aega ning restaureerisime selle töökinda. Traktorite kokkutulekul oli see kõige vanem masin, järgmise traktori valmistamisaasta oli 1928.”

**KÄIVITUB LÖBUSALT**

Traktori üks taastajaid Aare Soolepp tunnustab, et traktoriprojekt oli paras katsumus, näidisekople tal tööd tehes ees ei olnud. „Olin teinud sarnastele traktoritele kütusepaake ja poritiibasid, kuid täielikku taastamist mitte. Ettevõtetud töö oli paras väljakutse, samas ka huvitav,” ütleb ta. „Õnneks puuduvad osadid palju ei olnud. Seisis see traktor laialivõetuna ju ühes talukompleksis. Ka kokkupanek polnud väga suur probleem, kuid kõige suurem peamurdmine oli süütesüsteemiga. Aja-ammast oli oma töö teinud.”

Selle, punaste rataste ning hallika kerega traktoriga sõitmist ei saa Soolepa arvates millegi muuga, isegi hea tahtmise korral, väga võrrelda. „Raudrattad all ja vedrustus puudub ehk kõval maal sõites tekib tunne, et masin kukub kohe laiali ja laguneb ära. Gaasihoovastik ja mootori pöörete juhtimine on väga arhailise ehitusega. Sisuliselt töötab esimese põlvkon-

na Fordsoni mootori küttesüsteem kui leeklamp,” toob taastaja välja.

Aastakümneid kasutuseta traktori käivitamine oli Soolepa sõnul lihtne. „Bensiiniga käivitus (traktorit käivitatakse bensiiniga, kui mootor on töösoe, sõidab see edasi petrooleumiga) see üsna lõbusalt,” selgitab ta.

### SISULISELT TÖÖTAB ESIMISE PÕLVKONNA FORDSONI MOOTORI KÜTTESÜSTEEM KUI LEEKLAMP.

Esitlusel seda lõbusust väga välja ei tule ning traktor näitab end päris kapriisena. Veskisillal kulub hulk aega, mil pärast vändalööki mootorit popsumist kostub. Tossu ja lärmi on rohkem kui rubla, et mitte öelda marga eest (1923. aasta reklaamtrükiis oli sellise traktori hinnaks üle 182 000 marga).

**PEREKONNA RELIIKVIA**

Fordsoni traktorit peab Hirtentreu omamoodi nende perekonna reliikviaks. „Isa muretsetes selle kunagi naabruses olevast Rulli karjamõisast. Raha traktori teenimiseks kogus ta päevapiltnikuna, talutöö sedavõrd palju sisse ei toonud,” meenutab ta. „Traktor leidis talumajapidamises kasutust, kuid üks ostuhetkel oli see kaua ootanud masin üsna täbaras seisus. Isa jagas tehnikat aga väga hästi ning seadis selle igati heasse töökorda. See traktor oli üks tema armastustest.”

Kollektiviseerimise aegu, mil eraomanduses olev põllumajandustehnika ja loomad korjati inimestelt kokku, suutsid Hirtentreud antud Fordson traktori endale hoida. See viidi kunstlikult sedavõrd täbaras-

se seis, et vara kokkukorjajaid „romu” ei huvitatud.

Alvar Hirtentreu vanematekodus aastakümneid seisnud ja roostetanud traktori võtsid pensionipõlve pidav mees ja tema tehnikameestest abilised käsile aastajagu päevi tagasi. „Arvasin, et tehnika olukord on halvem, sest silindrid roostes jms, kuid õnneks olukord niivõrd hull ei olnud,” sõnab omanik.

Kuidas aga sellise masinaga omal ajal tööd teha oli? „Raske, päris raske. Sõites pörutab see nii, et hambad loksuvad suust lahti,” on ka Hirtentreul kohe vastus valmis. „Rool on raske, sõidumugavust ei ole. Ees soonega ja taga kihvadega raudrattad pööravad maapinna niivõrd segamini, et sellega sõitmine lõhub asfaldigi ära.”

**AUTOMOBILADER**

Vanatehnikahuviline Tiit Talts, kes samuti igivana traktori esitlusel kohal on, selgitab, et Fordson alustas traktorite ehitamisega juba 1907. aastal. Kasvas see välja 1903. aastal loodud Ford Motor Company autotootmisest. „Esimene traktor oli koostatud auto osadest ning seda nimetati gi auto-

mobiiladraks,” märgib ta. „Et sellega on põllutöid lihtsam teha (ühes edasimüüja reklaamis mainiti, et traktor teeb ära nelja-viie hobuse töö), hakkasid traktorid populaarsust koguma.”

Fordsoni F-seeria traktoreid hakati tootma 1917. aastal. Massitootmisel läks see aasta hiljem. 1925. aastaks oli selliseid traktoreid ilma peale kokku toodetud juba pool miljonit. Vabariigi-aegsesse Eestisse jõudsid valdavalt 1920. ja 1922. aasta traktorid ning neid müüdi siinmail mõnedel andmetel kuni 300 masinat aastas. „Omas ajas oli see väga edumeelne, lihtne ja töökindel traktor,” kiidab Talts.

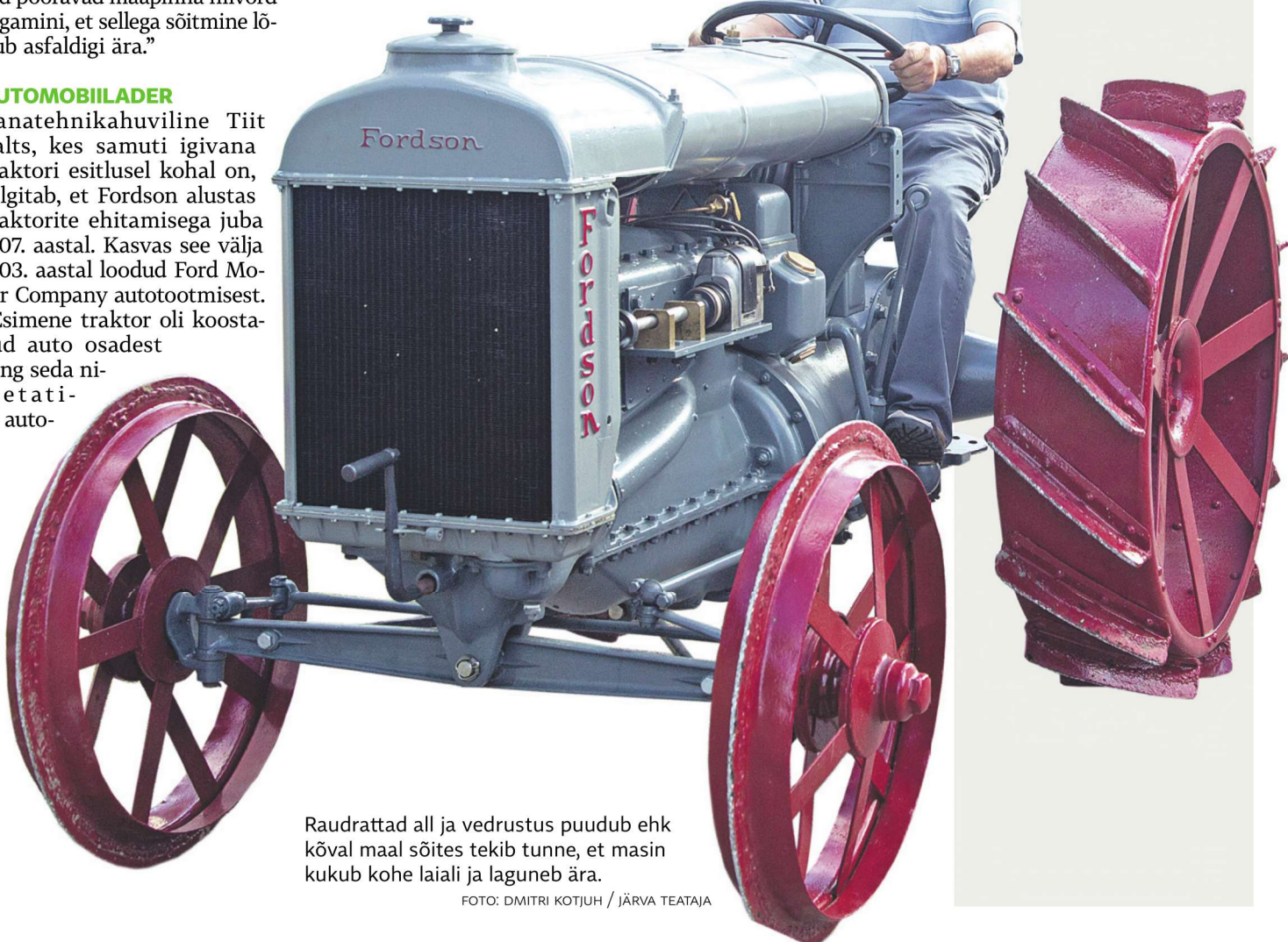
Antud traktorit peab Aare Soolepp päris haruldaseks. „See Fordson F peaks olema ainuke töökorras traktor siinmail. Ülejäänud töötavad Fordsonid on järgmise põlvkonna ehk N-seeria traktori,” lisab ta.

Viimati tegi Veskisillal esitletud 1922. aasta Fordsoni mootor häält 35–40 aastat tagasi. Alvar Hirtentreu plaan on traktorit hoistada Türi-Allikul Konesko logistikakeskuse territooriumil omaette ruumis. Sinna mahuvad lisaks traktorile ka paar mootorratast ning üks invaliidiauto.

**FORDSONI F-SEERIA TRAKTOR**

Valmistamisaasta: 1922  
Mass: umbes 1,3 tonni  
Käigud: 3 edasi, 1 tagurpidikäik  
Kütusepaak: 80 liitrit

Allikas: Aare Soolepp



Raudrattad all ja vedrustus puudub ehk kõval maal sõites tekib tunne, et masin kukub kohe laiali ja laguneb ära.

FOTO: DMITRI KOTJUH / JÄRVA TEATAJA





Kasutatud turbaväli.

FOTO: HENN SOODLA / PÄRNU POSTIMEES

## 2000 HEKTARIT ENDISI TURBATOOTMISALASID TEHAKSE KORDA

**K**eskonnaminister Marko Pomerants on tänavu juulis allkirjastanud käskkirja, millega korraldatakse Euroopa Liidu kaasabil 2000 hektaril mahajäetud turbatootmisalasid, mis ei ole looduslikult taastunud.

Eestis on pärast kaevandamist maha jäetud turbaalasid ehk jääksoid ligikaudu 80, kogupindalaga 9800 ha. Tegemist on peamiselt pärandiga nõukogude ajast, mil ettevõtteid lagunesid ning korrastamiskohustus jäi riigi kanda.

„Lisaks maastike visuaalsele rikkumisele avaldavad jääksoid keskkonnale otsest negatiivset mõju – mahajäetud turbakaevandusalad emi-

teerivad olulisel hulgal CO<sub>2</sub> ja on äärmiselt tuleohtlikud. Jääksoidde iseenesest taastamistumise on väga aeglane, sest alad on eelnevalt kuivendatud ning veerežiimi muutumise tõttu on need sood ka killustunud teistest loodusaladest. Isegi 20–30 aastat pärast kaevandamise lõpu võib taimestik katta ainult mõne protsendi jääksoid pinnast, mistõttu on inimese sekkumine oluline,“ selgitas keskkonnaministeriumi asekancler Ado Lõhmus.

Taastatavad alad valiti välja koostöös Tallinna Ülikooli teadlastega, kes koostasid aruande „Korrastatavate jääksoidde valik“, milles kirjeldati olemasolevat olukorda ning anti soovitused veerežiimi muutmiseks. (ME)

## EUROOPA ABIPAKETIST EESTI PÕLLUMAJANDUSELE 8 MILJONIT EUROT

**E**uroopa Komisjon esitles sel esmaspäeval toimunud ELi põllumajandus- ja kalandusministrite nõukogu istungil abipaketti Euroopa Liidu põllumajandussektorile. Eesti põllumajandussektorit toetatakse plaani järgi täiendavalt 8,08 miljoni euroga.

Maaeluminister Urmas Kruuse sõnul jaguneb Euroopa Komisjoni poolt esitletud 500 miljoni euro suurune pakett kaheks. „Kuna piimandussektor on ületootmiskriisi, siis 150 miljonit eurot eraldatakse Euroopa Liidu tasandi vabatahtlikeks meetmeteks, millega toetatakse piimatootmise vähendamist,“ selgitas minister Kruuse.

Abipaketist 350 miljonit eurot eraldatakse liikmesriikidele põllumajandussektori struktuursete probleemide-

ga tegelemiseks ning liikmesriikidel on õigus omalt poolt samas mahus vahendeid lisada. „Eesti raskustes olevatele sektoritele on ette nähtud 8,08 miljoni eurot,“ ütles minister. „See abi annab näiteks ületootmiskriisis olevale piimandussektorile täiendavat aega uute turgude otsimisel, sest vaid aktiivsem müügitgevus saab parandada piimatootjate olukorda.“

Urmas Kruuse sõnul selguvad abipaketi tingimused lähinädalatel, kuid Euroopa Komisjoni üldine suund on mure väiketootjate pärast. „Et väiketootjad on kriisidele kõige enam vastuvõtlikud ja nende sissetulekud on kriisi ajal oluliselt vähenenud, siis on abipaketi üheks tingimuseks toetus väiketootjatele. Seda on arvesse võetud ka liikmesriikide vahel vahendeid jagades,“ lisas Kruuse. (ME)

## LEHMADE JAHUTAMISEL SAAB KASUTADA 75% VÄHEM VETT

**L**ehmad taluvad kuumaga palju paremini kui inimesed ning neil võib palava ilmaga tekkida kuumastress. Seega suureneb suvel piimafarmides märgatavalt kasutatava vee hulk, kuna lehmad joovad rohkem ning nende jahutamiseks on käigus vihmuteid. USA teadlaste uurin- gust selgus, et kui kasutada madala survega vihmuteid, on võimalik säästa 75% vett.

Teadlased California Davise ülikoolis jälgisid lehmade käitumist, füsioloogilisi reaktsioone ning piimatootlikkust siis, kui jahutamisel kasutati erinevat veekogust. Eri vihmute kasutamisel

langes lehmade kehatemperatuur sama palju. Erinevusi polnud ka lehmade piimatoodangus ega käitumises.

Uuringu peaautori Jennifer M. Cheni meelest saab edasiste uuringutega välja selgitada, kuidas veelgi vett säästa. „Üks variant on veesurve vähendamise asemel kasutada kõrgema survega vihmuteid, aga lühema aja jooksul,“ arvas Chen. Kõrgema surve kasutamine aitab vähendada vee kõrvalekaldu- mist ja jahutab seega loomi tõhusamalt.

Uuring ilmus teadus- ajakirjas Journal of Dairy Science.

Mylene Mihkelsoo

**AASTA TALU KONKURSS.** 30. juulil Jänedal toimuvatel Eesti talupäe välja Eesti aasta talu 2016. Maa Elu tutvustab täna oma lugejaile üheksat

# Eesti aasta talu



**OÜ Vormsi MT, Kanarbiku, Kersleti, Vormsi. Talupidajad Gert ja Ege Kanarbik koos lastega.**

Ege ja Gert Kanarbik on valinud oma igapäevatoeks ja sissetulekuallikaks lihavesikasvatuse ja poolloodlike rohumaade hooldamise. Peamised rannaniitude hooldajad on needsamad lihavesised, kuid pererahvas annab masina- ja käsitsitööga oma panuse, olles sel moel muu hulgas taastanud hulga maastikupõlengus rikutud rohumaad. Ligikaudu 200 veise ja 350 hektari haritava maaga on Kanarbikud Vormsi suurimad lihavesikasvatajad. Lastest vanim, poeg Erki, on praegu juba isale suureks abiks põllutöodes, nooremad õed Gertlin ja Egelin aitavad jõudumööda ema igapäevatoimetustes kodu juures. Lisaks lihavesisteid on perel teisi koduloomi – hobune, ponid, lambad ja kodulinnud.

FOTOD: KAUL NURM / TALUPIDAJATE KESKLIIT

## **Pruuli-Kaska talu, Liiva küla, Sõmerpalu vald, Võrumaa. Talupidajad Jüri ja Lija Kaska.**

Lija ja Jüri Kaska talus Võrumaal kasvab kokku üle 200 viinamarjasordi. Enamik neist suurtes kiletunnelites, kuid künkanõlval näeb ka avamaistandust, millest sarnast ootaksime pigem Lõuna-Euroopas olevat. Eesti viinamarjakasvatuse *grand old lady* Lija pole tundmatu kellelegi, kes viinamarjakasvatuse vastu sügavamalt huvi on tundnud, Pruuli-Kaska talu on sagedaste õppepäevade toimumispaik ning Lijalt on aegade jooksul abi, nõu ja tuge saanud paljud. Lisaks aiandusele kasvavad talus lihavesised ja tehakse palkmööblit, nende tööde põhikoormus on poeg Karli õlgadel.

## **Palvemaja talu, Osula küla, Sõmerpalu vald, Võrumaa. Talupidajad Endel ja Tea Leius.**

Tea ja Endel Leius on pühendunud küülikukasvatusele. Põhitoodang on küülikuliha, millest valmistatakse konserve ja mida turustatakse oma- valmistatud suitsulihana, kuid talu müüb huvilistele ka tuloloomi. Palvemaja talu toodete nõudlus on praegu suurem kui pakkumine. Küülikunahad saavad perenaise käe all toodeteks, mida saab talu külalades endale soetada, samuti pakutakse lastele võimalust küülikutega lähemalt tutvust teha, mängida ja käsitööd teha.



**Anno talu, Annamere OÜ, Utu küla, Käina vald, Hiiumaa. Talupidajad Gunnar ja Mariana Aug koos poegadelega.**

Gunnar ja Mariana Aug on pika staažiga talupidajad Hiiumaalt Käina vallast. Varem piima tootmisega ning selle ümbertöötlemisega taasiseseisvunud Eesti esimeses tunnustatud talumeieris tegelenud pererahvas loobus lüpsikarjast juba ammu enne praegust piimakriisi ning täna jalutavad Anno talu rohumaadel ainult lihavesised. Aastas saadetakse taluvärvast välja umbes 60 lihalooma. Pererahvas võtab aktiivselt osa kohalikust elust ja lihavesikasvatajate üritustest. Kogu tootmine on mahetunnustatud, aidates sel moel säästa kohalikku loodust ja tagades loomade heaolu.



**Andri-Peedo talu, Misso vald, Võrumaa. Talupidajad Linda Pajo ja Kermo Rannamäe.**

Linda Pajo ja Kermo Rannamäe plaanid on suured. Andri-Peedo talu kitsekari, mis täna koosneb 50st Tüü- ringi tõugu piimakitsest, peaks lähiaastatel kasvama kuni kümnekordseks ja lisaks pudelipiimale hakkavad tulevikus uuest meiereist poeletile jõudma ka kitsejuustud. Saksamaalt pärit rahulikud ja arukad loomad annavad mahedamaitselist piima, mida saab juba nüüdki osta pealinna supermarketitest. Võrumaa noored talupidajad on hea näide sellest, et elu ääremaal on mitte ainult võimalik, vaid ka võimalusterohke.

## **Jüri Kogeri Annuse talu, Torma vald, Jõgevamaa. Talupidajad Jüri ja Meeri Koger.**

Peremees Jüri ja perenaine Meeri peavad piimalehmi, lihavesiseid ja kasvatavad teravilja. Haritavat maad on talul üle 130 hektari. Varem on peetud ka sigu, kuid see lõpetati targu juba siis, kui seakatk Eestisse saabus. Ainult piimakarjaga oleks praegustes rasketes oludes keeruline toime tulla, kuid lihaloomad ja teraviljakasvatuse aitavad hakkama saada, kuni ajad paranevad. Piim turustatakse ühistu kaudu ja talu teeb tõhusat koostööd teiste naabruses asuvate põllumajandusettevõtte- tega.



vadel kuulutab talupidajate keskliit  
nominenti auväärsele tiitlile.

# u selgub Jänedal



**Ojametsa-Peetri talu, Urvaste küla, Rae vald, Harjumaa. Taluperemees Endel Ojamets.**

Ojametsa-Peetri talus on paarikümne aasta jooksul jõutud kasvatada ja turustada köögivilju, kuid tänaseks on talu spetsialiseerunud porgandikasvatusele. Kohalikud turbamullad igasugusele põllumajandusele ei sobigi, kuid porgandikasvatuseks on need suurepärased. Sel kevadel külvati seeme veidi enam kui kümnele hektarile ja lähinädalatel algava koristusperioodi jooksul oodatakse saaki vähemalt 500 tonni. Soodne asukoht pealinnalähistel annab võimaluse varustada kauplusi ja turge värske köögiviljaga ilma ülemäära kõrgete logistikakuludega. Selleks on pererahvas aja jooksul hankinud kogu vajaliku tehnika, et oma toodangut sorteerida, pesta ja pakendada. Toodangut realiseeritakse hulgimüügifirmade kaudu ja otse Tallinna kauplustele-turgudele. Ka talus kasvanud lapsed, kes nüüdseks juba täiskasvanud, osalevad jätkuvalt talu töödes-tegemistes ning poeg Indrek omandab pere traditsioone jätkates Eesti Maaülikoolis aiandusharidust.



**Kõrgemäe talu, Lasva vald, Võrumaa. Talupidajate kolm põlve eesotsas Klarika ja Helger Hirvega.**

Klarika ja Helger Hirv peavad klassikalist Lõuna-Eesti tootmistalu, mille keskmeks on piimakari. Lisaks rohusöödale kasvab talu põldudel teravili, kohapeal valmistatakse sõira, küpsetatakse leiba, tehakse torte ja muid küpsetisi. Lasterikkas peres on au sees ka käsitöö ja seltsitegevus, Klarika on valitud Võrumaa aasta emaks 2011 ja Kõrgemäe talu kauneimaks Eesti koduks 2002. aastal. Pererahvas on Võrumaa Talupidajate Liidu raudvara ja suurtoetajad, kellele ei saa teoks ükski üritus.



**Mällona mõis OÜ, Kalme küla, Rõngu vald, Tartumaa. Taluperemees Heilo Altin.**

Heilo Altin jätkab isatalus vanemate alustatud põlluharimist. Endisest lambakasvatustalust on noorpere-mehe käe all saanud teraviljatootja. Kogu tootmine, mis praegu toimub ligikaudu 170 hektaril, on mahedana tunnustatud, see annab väiksema põllumaa juures enam tulu ja hoiab loodust. Talvel töötab Heilo, kelle õpitud erialaks on hoopis arvutiteadused, Tartu Ülikoolis haridusprojektide juhina.

**JUHTKIRI**



## AVATUD TALUD KUTSUVA

**P**ühapäeval, 24. juulil toimub teist kord avatud talude päev. Tänavu ootab külalisi enam kui 230 ettevõtjat üle Eesti. Päeva pidulik avalööök antakse Jõgevamaal Tarto talus.

Avatud talude päev annab hea võimaluse näha, kuidas kasvab kodumaine toit ja mida kujutab endast üks tänapäevane talupidamine või põllumajandusettevõte. Kes pole veel teinud valikud, kuhu koos perega minna, siis hea ülevaate küllakutsujatest annab veebileht [www.avatudtalud.ee](http://www.avatudtalud.ee), kus Eesti kaart on täis pikitud erivärvilisi tähiseid, millele klõpsates saab lugeda nii küllakutsujast kui ka sellest, mida kohapeal uudistada saab. Samas pakutakse juhiseid sihtkohata jõudmiseks.

Valik on tõepoolest rikkalik. Näiteks Hiiumaal Lepaniidi talus saab näha, kuidas töötavad karjavalkvekoerad ning mõistagi saab tutvust teha ka lamaste ja kitsedega. Järvemaal Põllemaa-Saare talus on võimalus ise lehmälüpsi proovida. Lääne-Virumaal Taali mesilas saab õpetust mesilaste pidamise kohta ning soovitusi mesindussaaduste tarvitamiseks. Valgemaal Ööbiku ürditalus näeb, kuidas tänapäeval maitse- ja ravimtaimi kasvatatakse ning taime-teesid degusteerida. Pärnumaal Soomra külas on külaliste ootel valmis seatud samovar, et alustada tutvust ehtsa vene taluga. Läänemaal Kalda talus saab näha laastumasina tööd ning õppida, kuidas laastukatust lüüa ja kuidas laastu viimistlusmaterjalina kasutada. Harjumaal Kuusiku talus saab huviline vastused oma küsimustele, mis puudutavad püsililledel hooldamist ja kasvatamist. Jõgevamaal Tormas tegutsevas loova energia keraamikokojas aga näha, kuidas käib töö potikedraga, ja ka ise saviga voolida.

Mainitu on vaid piisake meres, sest eriiilmelisi üritusi on tõesti palju ja seda üle kogu Eesti. Kõigea tutvumiseks pole vaja teha muud, kui enda jaoks huvipakkuv paik välja valida ja kohale minna. Mõne asjaga tasub siiski arvestada. Esiteks peab kõigea tutvumiseks aega varuma ja teatud ürituste puhul ka kellaaegadest kinni pidama. Tark on jälgida pererahva juhiseid, ehkki küsida võib sõna otseses mõttes kõike. Oma neljajalgne lemmik on mõttekas koju jätta, et säästa nii teda enast kui taluloomi.

**MAA ELU**

Peatoimetaja Peeter Raidla  
[peeter.raidla@ajaleht.ee](mailto:peeter.raidla@ajaleht.ee)

Toimetaja Kristiina Kruuse  
[kristiina@incase.ee](mailto:kristiina@incase.ee)

Makett Jaanus Koov, küljendus Raul Kask

Keel ja korrektuur Reeli Ziius

Reklaamitoimetaja kt Liisa Kaha

[liisa.kaha@postimees.ee](mailto:liisa.kaha@postimees.ee), telefon 739 0383

Müügijuht Jane Barbo, [jane.barbo@ajaleht.ee](mailto:jane.barbo@ajaleht.ee)

Väljaandja Postimees Grupp AS

Maakri 23a, 10145 Tallinn, [maaelu@ajaleht.ee](mailto:maaelu@ajaleht.ee)

Maa Elu ilmub Postimehe, Pärnu Postimehe, Sakala,

Virumaa Teataja, Järva Teataja ja Valgamaalase vahel

igal neljapäeval (v.a riigipühad).

Tellimine, telefon 666 2525

Koos Postimehega [levi@postimees.ee](mailto:levi@postimees.ee)

Koos maakonnalehtedega [tellimine@ajaleht.ee](mailto:tellimine@ajaleht.ee)

Autoriõigused: Postimees Grupp AS, 2016





Tormikahjud Valgamaal, viis päeva pärast tormi.

FOTO: PAUL PODERAT / VALGAMAALANE

## MIKS PEAB TORMIKAHJUDEGA TEGELEMA?

- Metsaomanikul on kohustus oma metsa eest hoolt kanda.
- Suvisel ajal rikneb puit kiiresti.
- Tormis nõrgestatud kasvavad puud võivad järgmisel kevadel meelitada metsa üraskite väe.

Allikas:  
vestlused metsameestega

## MIDA METSATEATIST ESITADES SILMAS PIDADA?

- Metsateatisele tuleks võimalikult täpselt kirja panna kahjustuse asukoht ja hinnanguline kahjustuse maht. Mida täpsemalt on teatis täidetud, seda kiiremini suudavad keskkonnaameti spetsialistid ekspertiisi koostada ja metsateatise menetleda.
- Kui metsaomanik ise ei oska või ei saa metsateatist täita, tasub kontakti võtta keskkonnaameti piirkondliku esindajaga või lähima metsaühistuga.
- Kui kahjustatud mets jääb kaitsealale, tuleb varuda kannatust. Metsateatis tuleks kiiresti ära saata, kuid töid metsas ei tohi enne ekspertiisiakti saamist alustada.

Allikas: keskkonnaamet

# Tormi murtud puit rikneb ruttu

## VIIO AITSAM

**R**MK koondas piirkonna langetustraktorid tormimetsa üles töötama ja metsaühistud kiirustavad erametsaomanikke tagant, et nad oma metasad üle vaataksid.

3. juulil oli äikest terves Eestis, kuid metsa rasis sellega kaasnenud torm just Lõuna-Eestis. Ilmateadlase Jüri Kameniku järgi (*ilm.ee*) muutus ilm seal eriti ägedaks sellepärast, et Läti ja Eesti äikesed said kokku, tekitades äikeseraju.

Peaegu kohe pärast seda teatas RMK, et on esimest korda kasutanud riigimetsa tormikahjustuste ülevaate saamiseks drooni ja helikopterit ning hindab nn tormipuidu esialgseks mahuks 100 000 tihumeetrit.

## RIIGIMETSA KORISTAB 16 LANGETUSTRAKTORIT

Pärast kahjustusalade selgitamist asusid RMK metsakorraldajad andmeid täpsustama ja eelmise nädala reedel rääkis RMK Kagu regiooni juht Raivo Völli juba 180 000 tihumeetrit. „Tormikahjustuste koristamine on praegu piirkonnas kõige tähtsam töö, selleks oleme oma alltöövõtjad teistelt lankidelt kahjustusaladele koondanud,” ütles Raivo Völli. Kokku töötas sel hetkel kahjustatud riigimetsas kuusteist masinakomplekti (langetustraktor + kokkuveotraktor).

Regioonijuht kirjeldas tööde järjekorda: kõige kiirem on tuulemurruga ehk puudega, mille torm on tüve suvalisest kohast pooleks murdnud – see puit rikneb kõige rutem. Teises jär-

jekorras on tuuleheitepuud ehk sellised, mis upakil küll, kuid juurte kaudu veel maas kinni. „Nendega kannatab veidi oodata, olgu tegu kuuse-männiga või hoopis kase või haavaga,” ütles Raivo Völli.

Ta lisas, et arvata, nagu kõlbaks tormipuit vaid paberi- või küttepuiduks, ei ole õige. Esimeste ülestöötatud puidukoguste põhjal on riigimetsas palgi/peenpalgi väljatulek 70%. Protsent on otseselt traktoristi oskustest, sest just tema masina kabiinis otsustab, kas näiteks tormimurru püsti jäänud kuumeetrisest tüvest annab lühemat palginotti välja või ei anna.

Raivo Völli kinnitas RMK esialgses pressiteateski olnud juttu: riigimetsa tormipuidu müümisega probleeme ei ole, kuna kogus mahub juba sõlmitud kokkulepete raamidesse.

## ÜHISTUD PAKUVAD ABI

Erametsades on selles mõttes olukord teine, et asjade kesket korraldamist ei ole. Tormikahjustuste maht selgub sedavõrd, kui võrd metsaomanikud on jõudnud oma metsi üle vaadata ja metsateatise esitada.

Lõuna-Eesti eelis on tugevad maakondlikud metsaühistud, kes pakuvad abi. Ka ühistuid liitev Eesti Erametsaliit on pressiteatega julgustanud metsaomanikke ühistute poole pöörduma. „Metsaühistud on suutelised korraldama raietööd, abistama puidu turustamisel ja saavad aidata järgmisel aastal metsauuendusega ehk metsatandemise hankimise ja istutamise,” kinnitab liit. Lisaks saab metsaomanik Erametsa-

keskusest küsida tormiala korraldamiseks ja uue metsa rajamiseks metsameetme toetust, mille vormistamisel saab samuti ühistu aidata.

Liidu pressiteates on rõhutatud, et kui metsaomanik plaanib oma jõududega tormikahjustust jagu saada, tuleb olla väga ettevaatlik, sest paindes või murtud puid saagida on ohtlik. Metsakahjustuse kohta tuleb nii või teisiti esitada metsateatis keskkonnaametile, kes vajadusel teeb metsakaitselise ekspertiisi. Metsateatist esitamata võib metsaomanik raiuda vaid kuni 20 tihumeetrit puitu kinnisasja kohta aastas ja see kehtib selleski metsas, kus torm on kahju teinud.

Liit toonitab, et metsaomanikud, kelle metsad jäävad tormikahjustuste piirkonda, peaksid ülevaatusse kiirustama, sest praegusel soojal ajal rikneb puit kiiresti. Kui märgataks kahjustusi naaberkiinnistul, antagu ka naabrile sellest ruttu märku.

## PÄRIS ELU TESTIB ÕIGUSAKTE

„Üsna paljud metsaomanikud on meiega juba kontakti võtnud. Küsitakse nõu, kuidas käituda,” ütles Võrumaa Metsaomanike Liidu tegevjuht Erki Sok. Kontakti on võtnud ka keskkonnaamet, kellega Erki Sok on arutanud ekspertiisiakti koostamist – kui torm on kahju teinud raieküpses metsas, võiks akti koostamisest loobuda ja lubada nii-öelda tavalageraiet metsateatise alusel. See hoiaks kokku aega ja ressursi.

„Ekspertiisiakt on hädavajalik, kui metsaomanik soovib Erametsakeskuse kaudu metsameetme toetust küsida,” ütles Erki Sok. Ta toonitas, et toetusele lootavad metsaomanikud peaksid arvestama juba praegu sellega, et kuigi toetuse küsimise aeg jääb järgmisesse aastasse (tänavune taotlusvoor on möödas), tuleb kohe hakata hankima dokumente, mida toetuse tingimused (vt [www.eramets.ee](http://www.eramets.ee)) nõuavad.

## METSAOMANIKUD, KELLE METSAD JÄÄVAD TORMIKAHJUSTUSTE PIIRKONDA, PEAKSID ÜLEVAATUSEGA KIIRUSTAMA, SEST PRAEGUSEL SOOJAL AJAL RIKNEB PUIT KIIRESTI.

Seda, et nüüd saab metsameetmest peale kahjustatud metsa uuendamise toetuse küsida tuge ka tormiala korraldamiseks, peab Sok iseenesest väga heaks. Samas tekitavad uued tingimused segadust. „Oleme enda üllatuseks leidnud, et pealtnäha asjaliku meetme tingimused selles osas ei olegi kohati tarvitamiskõlblikud ja tuleksid toetuste küsimise ajaks sobilikuks tuunida.”

Erki Sok tõi näiteks, et üks paber, mis toetust lootval omanikul peab olema olemas, on hinnapakumine, mis tuleb enne kahjustuste likvideeri-

mist küsida potentsiaalselt tegijalt. Kui kulude summa ületab 5000 eurot, tuleb omanikul hankida kolm hinnapakumist. Aga hetkeolukorras, mil hoopis on vaja metsa kiiresti tegutseda, raiskab see aega ja vaeva. Ära klaarida tuleks ka niinimetatud hinnakahvli tekkimise võimalus. „Meetme turuhinnanumbriid tunduvad arvestavat käibemaksuta summast, kuid füüsilisest isikust metsaomanik peab tasuma teenuse hinna juurde käibemaksu,” selgitas Sok.

Kokkuvõtvalt märkis ta, et metsaomanikele on päris suur mõtlemiskoht, kas hakata toetust küsima. „Toetus on vaid 30% ja selle saab kõige varem pooleteise aasta pärast, kusjuures puant on, et selle toetuse pealt tuleb maksta riigile tulumaksu!”

Tormikahjustuste rääkides tõi Erki Sok välja, et tavaliselt satuvad suurima löögi alla pindmise juurestikuga kuusikud, kuid seekord on torm lõhkenud silmatorkavalt palju kase ja haabagi. Silma on hakanud seegi, et seemne- ja säiliku- puud, mille säilitamist lageraielangil nõuab metsaseadus, on enamasti pikali.

„Taas selge märk, et see nõue end ei õigusta,” nentis Sok. „Seemnepuud on lubatud küll hiljem sanitaarraie korras ära raiuda, aga säiliku- puud peaksid alati alles jääma. Kuidas hooldada rajatud metsakultuuri ja kindlustada uue metsapõlv kasvamist, kui nüüd suurte võradega kased ja haavad delevad pikali ja istutatud noor mets on hoopis nende alla jäänud?”

## MIS JUHTUB PUIDUTURUL?

„Puidu kogus pole väga suur, kuid lokaalselt mõjutab see puiduturget kindlasti, sest tuleb arvestada, et Lätis lõhkus sama torm metsa rohkem ja seal hinnatakse kahjustuspai- kadest saadava puidu kogust poolele miljonile tihumeetritele,” rääkis Erametsakeskuse puiduturu-ülevaade koostaja Heiki Hepner.

Ta loetles võimalikke hinnamuutusi puidusortide kaupade: palgi hind nihkub allapoole, paberipuidu hinna vahepealne väike tõus muutub olematuks, küttepuidu hinnal, mis niigi madal, pole lähikuudel tõusu loota.

Heiki Hepner lisas, et raieteenuse hind ilmselt kasvab, kuna tormimurrulangil on töötada ohtlik ja tööviljakus on väiksem kui tavalangil.

## KÕIK ON METSAS

Keskkonnaameti andmeil said kõige rohkem kahju metsad Valga maakonna Karula, Tahveva, Otepää, Võru maakonna Antsla, Urvaste, Mõniste, Vastu, Võru ja Sõmerpalu, Tartu maakonna Kambja ja Haaslava ning Põlva maakonna Kanepi ja Valgjärve vallas.

Seda, kui palju praeguseks erametsades kahjustuste kohta metsateatise on esitatud, ei ole teada. „Esitatud metsateatiste arvu üle me jooksvat arvestust ei pea ja koondkokkuvõtteidki pole veel teinud,” ütles ameti Põlva-Valga-Võru regiooni metsanduse juhtivspetsialist Tiina Jüris, kelle sõnul on regiooni kõik metsaspetsialistid praegu hoopis välitöödel kahjustid hindamas. „Ainult seda saab öelda, et nüüd, kui tormist on möödas kaks nädalat, on teatiste esitamine alles täit hoogu sisse saamas.”

Kõigil on kiire, kuid samas lendas kohe pärast tormi kahjustuste kohal RMK droon, mille pildile pidid paratamatult jääma ka erametsad. Kas ei oleks võimalik drooniandmetest välja lugeda ka nende esialgset seisut? „Põhimõtteliselt saab droonipildilt ka erametsa kahjustatud alasid näha küll, aga see pole lihtne,” ütles Raivo Völli.





Heli Sillaotsa sõnul on Traageldaja „repertuaaris“ üle saja toote.

FOTO: TOOMAS ŠALDA

# Traageldaja OÜ on pidevas muutumises

TOOMAS ŠALDA  
maaelu@ajaleht.ee

Raplamaal Kärus tegutseva Traageldaja osahinguga ajalugu on kõrvalt vaadates olnud õigete otsuste ja loogilise arengu jada. Ettevõtte asutaja, kael ja pea Heli Sillaots on aga 1994. sündinud firma ellujäämise, kosumise ja nii-öelda täiskasvanuks saamise nimel pidanud tegema ränka tööd, olema üle tagasilöökidest ja leidma õmblusfirmale tööd ka siis, kui kõhna rahakotiga eestlane kandis valdavalt kas humanitaarabi või Poolast toodud võltsitud maailmabrändide siletidega kehakatteid. Täna on firma kindlustanud stabiilse töötajate ja käive on soliidne. „Paljud räägivad, et maal on ettevõtlus raske, mina pole selle väitega nõus,“ kinnitab Sillaots.

Pärast Klementi-nimelise kutsekeskkooli lõpetamist lasi Heli end suunata õmblusvabrikule „Lembitu“ Kärus ateljeesse, sest Kärus sai ta korteri. „Kutsuti ka Tallinna Moemaja, mis oli tolle aja õmblejate unistuste töökoht, aga korter sai määravaks,“ meenutab ta. Viisakas elamisepind oli nüüd olemas, aga töökoht kadus 1991. aastal, sest „Lembitu“ lõpetas tegevuse. „Et nii läheb, oli õnneks üsna pikalt ette teada. Sain mõelda, kas hakkan uut elu- või töökohta otsima, mida üldse teen.“

## HUMANITAARABI RIKKUS TURU

Otsus langes Kärus kasuks ja ajavahemikku töökaotusest eraettevõtjana alustamiseni mahtus ka lapsepühkus. „Oli suur tahtmine ise midagi teha ja otsustasin rajada õmblusatelje. „Lembitu“ oli õmbluseks tarvilikud masinad jät-

nud omavalitsusele, mis need omakorda mulle rentis. Aluses tegin üksinda, siis koos ühe töötajaga rõivaid. Sel ajal tellisid inimesed üsna palju – pluusid, kleidid, mantlid, joped jne. Aga peagi saabus aeg, kus Eestisse hakkas koormate kaupa saabuma humanitaarabi ja veidi hiljem tundmatu päritoluga Poolast toodud rõivaid. Me ei saanud enam mitte ühtegi tellimust, tööjärg lõigati nagu noaga läbi. Kui mõni pood olekski meie kaupa müüki võtnud, siis polnud kangaidki saada. Millest ömmelda? Veidi saime allhankena teha lasterõivaid eri firmadele, aga selle töö eest maksti ebaõiglasele vähe ja takkapihta jäid töö tellijad meile veel võlgu kah. Selleks ajaks oli mul nalgal kolm inimest, tööjärg null ja nutt kurgus. Võtsin kätte ja läksin Soome rõivamessile. Valisin välja lasterõivaid tootvad firmad, astusin nende boksi, tutvustasin meie võimalusi ja sain nii kolm väga head koostööpartnerit. Mitu aastat tegime Soome lasterõivaid, aga sealgi leiti kuskilt odavamad õmblejad,“ kirjeldab Heli keerulisi algusaastaid.

## ARVATAVASTI UMBES POOLTES EESTI HOTELLIDES ON SIIN ÖMMELDUD KARDINAD.

Aga nina norgu üks asjalik eesti naisettevõtja ei lase. Üks Soome tuttav oli juba aastaid kardinatid ömmelnud ning tema tegemisi ja ärimudelit Heli nüüd sügavuti tundma õppima sõitiski. „Läks hoopis nii, et tuttava firma lõpetas tegevuse ja töö suunati suure osas meile. Peagi lisandus teisigi Soome sisustusfirmasid, eriti tahan kiita Stiila OY-d, mis meid nii oskustea-be kui ka tehnikaga kõvasti aitas. Peale kardinatid hakkasime tegema päevatekke, padjakatteid ja muud sisustuses tarvilikku. Nüüd on Traageldaja „repertuaaris“ üle saja toote.“

## LENNUKIKARDINATEST JAHIMADRATSITENI

Laias laastus jaguneb ettevõtete toodang kaheks: alltöövõtt ja omatoodang, neist esimene moodustab perenaise hinnangul töömahust umbes 70% ja see kaup läheb piiri taha, enamasti Soome ja Rootsi. Näiteks aastatel 2011–2013 kasvas firma eksport kaks korda. On küll tulnud igasuguseid eksotilisi päringuid, aga Heli pole neid kuigi tõsiselt võtnud. Praegune suurim tellija on Soome voodite valmistaja Unikulma. „Juurde me tööd ei otsi. Oleme kõrghooajal isegi täiendavat tööjõudu appi kutsunud.“

Huvitavamate projektidest meenutab ta Soomes asuvasse saatkondadesse ja Soome peaministri Kesäranta suvekodusse ömmeldud sisustuselemente. „Põnev oli lennukikardinatid tellimus, tellijaks firma, mis uuendab lennukite sisustust. Meile anti joonised, tegime näidised, sobisid. Töö oli igavesti keeruline ja mahukas. Palju oleme teinud ja teeme praegugi jahimadratsiteid, alates väikestele paatidele mõeldust kuni suurte luksusahtideni välja. Arvata- vasti umbes pooltes Eestis hotellides on siin ömmeldud kardinad, need on tellitud erinevate sisustusfirmade kaudu,“ tutvustab omanik firmas tehtut.

Sel aastal läheb ekspordiks tõenäoliselt mullusest vähem Traageldaja toodangut, aga samal ajal kasvab müük Eestis. Kuna alati pole projektitööd võtta ja seetõttu võivad töösse tekkida tülikad pausid, toodab ja müüb Traageldaja ka valmistooted: kardinatid, madratsikatted, voodipesu, voodikatted, laudlinatid ja teised sisustustekstiilid.

„Omatoodete on eriti vajalik siis, kui on vähe tellimustöid. Me pole aastaid pidanud käed rüpes istuma või kedagi sundpühkusele saatma,“ kommenteerib Sillaots. Omatoode müümise eesmärgil avas ettevõtte 2011. aastal Tallinnas sisustuse- ja müügisalongi, mis küll eelmisel aastal kinni pandi. „Istud ja

ootad klienti, aga tulu on lahja. Targem oli panustada internetimüüki, sest e-kaubandus kogub järjest populaarsust.“

Internetimüügiga tehti tegelikult algust juba 2012. aastal ja samal aastal võeti omato-

ode tarbeks kasutusele kaubamärk Siksak. „Siksak ei ole ainult õmblustermin, vaid ka esitähed lausest „SINU Kodu SAAGU Kauniks,“ räägib Sillaots. „Meie eesmärk on aidata tellijal teha oma kodu kauniks meie toodetega.“ Eelmise aasta märtsist on huviliste käsutuses samanimeline e-pood. „Alguses pakkusime e-poes linikuid, laudlinu jms, sellest kevadest ka kardinatid, mida hakkame aga tegema alles siis, kui klient on tellimuse esitanud. Reeglina täidame klienti soovi viie päevaga. Internetimüügi osakaalu plaanime järjest kasvatada ning sellega ka piiri taha jõuda.“

## LAATADEL PEAB KÄIMA

E-kaubanduse võidukäigust hoolimata ei saa Sillaotsa kinnitusele selga pöörata tavakaubandusele. „Oleme leidnud sisustuskauplasi, kus meie kaupa edasi müüakse, näiteks Teaspon. Eriti soojalt soovitan MTÜ Väärt Raplamaa Toode poodi Raplas, kus on suurepärase kohalike ettevõtete toodangu valik.“ Tootmishooneski on ettevõttel avatud oma pood.

Siksaki märgiga valmistoodete jääb täna veel põhiliselt Eesti turule. „Väga hea klientuuri tundmaõppimise koht on laat. Inimene ostab ühe asja ja julgeb pärast juba ka kodulehe kaudu tellida. Kui laadal laudlina lah- ti löön, lähevad naistel sageli silmad särava. Tihti keeravad kliendid lina teistpidi ja kiidavad, et küll teil on korralikud õmblused, miski ei narmenda. Kvaliteetne toode rõõmustab teda aastaid. Meie klientideks on peamiselt need, kel juba oma elamine olemas. Palju ostetakse meie tooteid kingi-

tuseks. Joulude eel kasvab tellimuste maht kolm korda, kõige müüdumad on väikesed linikud, hästi lähevad ka suuremad laudlinad.“

Minevikku on jäänud ajad, mil Heli Sillaots ise õmbles. Tema tegemiste hulka kuuluvad praegu kangaste otsimine, personal, turundus jms. „Iga aasta jaanuaris käin kindlasti Frankfurti kangamessil. Kangast peab ikka oma käega katsuma ja silmaga vaatama, eriti kui ostad hulgi. Head suhted on meil välja kujunenud Hispaania tootjatega, kelle kvaliteet ja hind on paigas ning keda saab usaldada. Personalist rääkides on heameel, et kaadri voolavus on meil väike. Meil on kaksikümend vahvat töötajat, kelle palgad oleme üritanud hoida konkurentsivõimelisena. Kogu seltskond hoiab ja hindab üksteist. Pooled meie töötajad on Kärust, aga on ka Lellest, Paidest, Türiilt.“ Peale Heli töötab Traageldajas tema elukaaslane, kes teeb kõiki nii-öelda meestetöid, poeg on hõivatud internetipoes ning Heli ema tegeleb lepingute ja kaupadega, mida müüakse ON24 portaali kaudu.

Ettevõtte, mis tegutseb valalavalitsusega ühes hoones, on pidevalt kasvanud, ruumegi on endise lasteaia arvelt juurde saadud. Praegu on pinda ligi 600 ruutmeetrit, aga ikkagi jääb kitsaks, ruumipuudus ongi Traageldaja kõige suurem mure. Pärilist tootmishoonet pole majanduslikult kasulik ehitada. „Kui haldusreformi käigus peaks vallavalitsus siit ära kaduma, siis hoone vähemalt tüh- jaks ei jää, võtaksime kohe ruume juurde,“ kirjeldab Sillaots ühte võimalikku asjade käiku.



## Lemken Diamant

### Valmistu sügiskünniks ja telli adra demo!

- Suur kulumiskindlus
- Head reguleerimisvõimalused
- Kõrge raam
- **UUS!** lisavarustus – veotõmbeliini hüdrauliline reguleerimine
- 9 erinevat hõlma tüüpi

Kontakt: Valdek Küppas valdek.kuppas@kesko.ee; tel 53311741







Marjamaa talu peremees Tõnu Oks maasikapõllul, kust eelmisel nädalal koguti viimast saaki. 3,5 hektaril kasvava maasika korjavad nii talu töötajad kui ka õpilasmalevlased traktoriga veetaval lavatsil kõhutades. Korjajate sõnul on see väga hea töö. Traktorist Juhan Tõrvand ütleb, et kui maasikaid on palju, siis sõidab ta maasikapõllul kiirusega 120 meetrit tunnis. „Kui marju on vähe, siis tuiskame põllult läbi,” lisab ta naerdes.

FOTOD: KRISTJAN TEEDEMA / TARTU POSTIMEES

# Marjamaa talu talletab suve oma külmuhoones

VILJA KOHLER  
Tartu Postimees

I lus aeg läheb kiiresti: maasikad on läbi, vaarikad valmis ning sõstrad ja mustikad kohe nende kannul märku andmas, et kauaks seda südasuve enam. Perenaised tõstavad hoidistamistempot, üha kiiremad päevad on ka Tartumaal Haaslava valla Igevere külas Marjamaa talus, kus marjad ja õunapuud kasvavad veerandsaial hektaril.

Läinud nädalal korjasid Tallinnast pärit õpilasmaleva esimese vahetuse paarkümmend noort Marjamaa talus vaarikaid, kultuurmustikaid ja viimaseid maasikaid. Nendega koos on iga päev marjul või marju külmuhoones pakendamad talu kuus töötajat. „Kui kultuurmustikal oleks tänavu korralik saak, oleks meil lisajõudu vaja,” ütleb Marjamaa talu peremees Tõnu Oks, kes 1960. aastate keskel, Räpina aiandustehnikumi teise kursuse õpilasena alustas selles talus eraettevõtluse, rooside ja hiljem ka roosiistikute kasvatamist. 1995. aastal rajasid Tõnu ja abikaasa Maria Oks esimesed marjapõllud ning 2002. aastal lõpetati roosikasvatust. 2005. aastal oli talus marjapõldude ja õunapuude all seitse hektarit, nüüd juba 25 hektarit maad.

ILM ANNAB ALATI  
OMA PANUSE

Astelpaju kasvab talus viiel, kultuurmustikat viiel, vaarikaid viiel, maasikaid 3,5, punast ja musta sõstart 4,7, õu-

napuid 1,5 ja pampalit 1,3 hektaril. „Olen mitu aastat rääkinud, et hakkame maasikapõlde kokku tõmbama, nüüd oleme selleni ka jõudnud,” ütleb peremees. „Kui nende marjade korjamiseks võeti Eestis kasutusele traktori taga veetavad lavad, hakkasid maasikapõldud suurenema ja nüüd on selle marja kasvatajaid meil palju. Nüüd hakkame laiendama eelkõige vaarikaid. Ega maasikas ole ainus mari, mida kasvatada tasub. Meie valisime juba 18 aastat tagasi pampalit, astelpaju ja kultuurmustika.”

Nii Marjamaa talu kui ka teiste marjakasvatajate saagile vajutas oma pitseri ilm. „Meie kandis oli talv väga kuri kultuurmustikale,” räägib Tõnu Oks. „Sü-

**TALU PÕLDUDELT KORJATAKSE SÜGISEKS KOKKU LIGI SADA TONNI MARJU.**

gisel, kui maa oli veel paljas, kukkus õhutemperatuur äkki pluss kümne pealt miinus kahekümne viiele. Kannatada said kõik marjakultuurid, kõige rohkem aga kultuurmustikas ja astelpaju. Mõnel pool said kõvasti kannatada ka maasikad.”

Heitlikule talvele järgnes põuane kevad, Marjamaa talu põllud olid kaks kuud kuivas ja kuumas. Kastmispumbad töötasid ööpäev läbi ja peremees on tänavuse tulemusega laias laastus rahul. „Õunu saame kenasti, jõudsime puid kasta. Maasikas, vaarikas ja pampel on normaalsed, plussis,” annab ta juba saadud või

saadavast saagist mõningase ülevaate. „Sõstardega on hästi, kobarad on ilusad pikad, aga marjad jäid põua tõttu peenikeseks.”

Talu põldudel korjatakse sügiseks kokku ligi sada tonni marju. Need lähevad kohe pärast noppimist külmuhoonesse ligi 30 külmakraadi kätte. Kui varem vedas Tõnu Oks marju hoiule Tartu külje alla ASI Saarek külmuhoonesse, siis nüüd ei pea ta enam kodu ja külmuhoone vahet sõitma. Talu oma, sada tonni marju mahutav külmuhoone valmis paar aastat tagasi, see on rajatud koos tütar Elke Lillemetsa firmaga Maheland. Elke Lillemets juhivad Eesti Maasikakasvatajate Liitu, liit korraldab ka maasikafestivale.

„Mul olid ja on Saarekiga väga head suhted, polnud ühtegi probleemi,” kiidab peremees. „Aga rentniku elu on rentniku elu. Ostame kokku ka teiste kasvatajate marju ja metsamarju, kodus on sellist elu hulga mugavam elada.”

**KAOTSI EI LÄHE MIDAGI**

Paar päeva kõvas külmas olnud ilusad marjad pakitakse külmuhoone veidi soojemas ruumis 400 grammi kaupa õhukindlalt karpidesse. Läbi paistva kilega kaetud karpile käib peale õhemast papist kena vutlar, mis aitab hoida temperatuuri ja takistab kilele härmatise tekkimist. Et vutlar liigub kergelt ja pakendi kile on läbipaistev, saab inimene poes alati vaadata, mida ostab.

Juba aastaid pakitakse talu marju ka kilostesse läbipaistvatesse plastkottidesse, seni on neid suuri kotte müü-

dud peamiselt kondiitritele ning Tartu ja Pärnu taluturgudel. Kuna perenaised on kopsakad marjakotid hästi vastu võtnud, hakkab talu neid sügisest pakkuma ka suurtele poekettidele.

Viis aastat tagasi töötas Marjamaa talu välja tehnoloogia, kuidas teha külmutatud marjadest toormooset, et vitamiinid säiliks. Nüüd müüakse ASI Balbiino kaudu aastast viis-kuus tonni toormooset. Aastas valmib talus ka ligi 3000 liitrit mahla, pressimisjäädikdest tehakse jahu, mida kasutavad kondiitrid. „Meil ei lähe midagi kaotsi,” on peremees rahul.

Mahla tehakse talu tootmishoones, moos on seni tehnika puudumise tõttu valminud Eesti Maaülikooli Polli aiandusuuringute keskuses. Sügisest on talul moosi tegemiseks kõik vajalik olemas.

Huvilised on Marjamaa külmutatud moosid hästi vastu võtnud, kuid Tõnu Oks pole nendega veel lõpuni rahul. „Moosi pakend on ebamugav, kile määrdub ära, sööjale pole see karp kõige mugavam,” arvab ta. „Peame lähiajal moosile parema pakendi leidma.”

Veel pole ta päris rahul vaarika-mustasõstramoosi maitsega, see tundub peremehele natuke jahuse mekiga. Ja täitsa selge on, et kaks aastat tagasi valminud 100tonnise külmuhoone tuleb suuremaks ehitada. Sest Marjamaa talus on külmas üksteist marjakultuuri ja üle kahekümne toote, neile kõigile peab külmuhoones lihtsalt ja lahelt juurde pääsma.



Tallinna õpilasmaleva esimese vahetuse paarkümmend malevlast tulid Marjamaa talu tööle 27. juunil, nende viimane tööpäev oli 15. juulil. Malevlane Marelle Kadak (Pelgulinna gümnaasiumi 11. klass, vasakult) oli tänavu Marjamaa talus juba neljandat suve töö, Mari-Liis Seppago (Laagna gümnaasiumi 10. klass) ja Elisabet Soone (Tallinna 32. keskkooli 10. klass) tegid marjakorjamisega põhjalikult tutvust esimest korda. Õpilasmaleva kodulehe andmetel on malevlaste töötasu järgmine: maasikas 0,4 eurot kg, vaarikas 1 euro kg, mustikas 1–1,4 eurot kg, must sõstar 0,7 eurot kg, punane sõstar 0,5 eurot kg, tunnitöö 2,54 eurot. Tööpäeva pikkus kuus tundi.



Paar aastat tagasi valmis Marjamaa talus 100 tonni marju mahutav külmuhoone.

## ILMA TEEB MAASIKAS

- Et kodumaiseid puuvilja ja marju pole importkauba hinnasurve tõttu kerge müüa, on Eestis viljapuu- ja marjaaedade pind viimase kümne aasta jooksul vähenenud ligi kaks korda. 2015. aastal kasvas põllumajanduslike majapidamiste istandikes ning koduaedades viljapuid ja marja-põõsaid 6500 hektaril. Viljapuudest ja marjapõõsastest kasvas 3500 ha koduaedades ning 3000 ha põllumajanduslike majapidamiste istandikes. Kui enamik viljapuudest ja marjadest on pigem koduaiakultuurid, siis suurem osa maasikatest, mustadest sõstardest ja astelpajust kasvab istandikes.
- Õuna-, pimi-, ploomi- ja kirsipuid kasvas 2015. aastal kokku rohkem kui 3300 hektaril, sellest alla veerandi põllumajanduslike majapidamiste istandikes. Mullune õuna- ja pinnisaak oli 2745 tonni. Kuna istandikest saadakse pinnisaagi kohta märgatavalt rohkem õunu kui koduaedades, siis üle poole õunasaagist tuli istandikest.
- Marjade puhul on ülekaalus põllumajanduslike majapidamiste istandikud. Maasikate ja mustade sõstarde all olevast 1200 hektarist on enamik põllumajanduslike majapidamiste istandike pind.

Muid viljapuid ja marjakultuure kasvatatakse kokku ligi 1400 hektaril ja põhiosa sellest moodustab astelpaju, mis eranditult on istandike kultuur.

- Kogu Eesti põllumajanduslike majapidamiste viljapuu- ja marjaistandike pinnast enam kui pool asus mullu Võru-, Tartu- ja Viljandimaal. Tartumaa võiks pälvida maasika-maakonna tiitli – 2015. aastal kasvas Tartumaal maasikat 178 hektaril, mis on üle kahe korra rohkem kui üheski teises maakonnas. Kogu Eestis kasvatati mullu maasikat 675 hektaril, saak oli 1727 tonni, Tartumaal 472 tonni.
- Vaarikat saadi eelmisel aastal Eestis 207 tonni, musta sõstara saak oli 417, punase ja valge sõstra saak 318, karusmarjal 142 ning muudel puuviljadel ja marjadel 142 tonni.
- Välismaiste puuviljade ja marjade import ületas 2015. aastal mitu kord Eesti omatoodangut, kuigi sõstarde, karusmarja ja vaarika import oli marginaalne. Värskestest marjadest oli erand maasikate import, see on kümne aastaga märkimisväärselt kasvanud, kuid siiski veel väiksem kui Eesti omatoodang.

Allikas: statistikaamet





# Katku levik: kas pelgalt inimlik hooletus või ka putukate süü?



EILI ARULA  
Tartu Postimees

**A**afrika seakat pole meie metsadest kusagile kadunud ning on sel aastal juba viiel juhul jõudnud ka kodusigadeni. Veterinaar- ja toiduamet (VTA) on katku tõkestamiseks kehtestanud bioohutusnõuded, et katkupisik häviks enne, kui see jõuab kodufarmi väravani inimliku hooletuse tõttu.

Seni on inimlik faktor VTA kinnitusele ainuke ametlikult kinnitatud variant, kuidas katk kodusigadeni jõuab. „Möödunud aastal näitas maaülikooli uuring, et Aafrika seakatku nakatumise põhjused on sage- lihtsamad, kui oskame arva- ta. Kõige suurem risk on inime- ne, kes võib viia viiruse farmi veokiga, laudainventariga, oma riiete või jalanõudega. Puhanguid saab ennetada vaid biotur- valisuse meetmeid hoolsasti rakendades. Sestap kontrollitakse ka nõuete täitmist,” märgib VTA

loomatervishoiu büroo juhataja Ainike Nõmmisto.

## LAUDAD PUTUKAKINDLAKS

Paraku pole päris kõik teadlased ega seakasvatad selle mõttega päri ning osa neist on veendunud, et katku levitamisel lasub süü ka putukatel. Üks katku leviku teooria suhtes teist meelt olija on jahindusteadlane Nikolai Laanetu. Tema sõnutsi võivad katku vabalt levitada ka putukad.

„Veterinaar- ja toiduamet on väga hästi ära seletanud seakatku olemuse: viirus püsib katkukandja kõikides kudedes. Viiruse kandjad võivad seega olla kõik katku nakatunud looma ilast, verest ja väljaheidetest toituvad putukad. On selge, et katkukandja väljaheidetest või ilast toituvat putuka külge jäävad ka viiruse organismid.”

Laanetu uuris, kui mitu Eesti putukaliiki toituvad mets- sea ekskrementidest, verest või ilast. „Sain kokku kaheksaküm- mend liiki – mardikalisi, pardu- sid, kärbsed,” selgitab ta.

Samas on ta näinud, et pal- jud nimetatud putukad võivad kergesti kokku puutuda kodu- sigadega. „See, et laudas ela-

vad vaid lau- dakärbsed, on vale. Olen ise näinud kodusi- gade turjal istu- vaid parme ja teisi pu- tukaid, kes ka metssiga- dega kokku puutuvad,” toonitab ta.

Miks siis VTA pole katku putu- katega levimise võimalust tõ- siselt kaalunud? Laanetu arva- tes on põhjus bioohutusmeet- metes. Seni pole biotõrje suu- natud putukate vastu. „Pu- tukaid farmidest eemale hoi- da on peaaegu võimatu,” nen- dib ta.

## PIKK VAHEMAA

Maaülikooli veterinaarmedit- siini ja loomakasvatuse insti- tuudi nakkushaiguste osakon- na juhataja Arvo Viltrop selgi- tab, et katk võib küll putuka- tega levida, kuid see pole kuigi tõenäoline. „Looduslikes tingi- mustes pole uuritud, kas katk võib putukatega levida. Seni lähtume faktidest ja andmetest,

mis seostuvad putukate käitu- misega, ning teeme oma järeldused,” märgib Viltrop.

Samas ei välista maaülikoo- li professor, et katk võib ka pu- tukatega levida, kuid vahemaad käivad tema hinnangul putuka- tele siiski üle jõu. „Putukad saa- vad katku levitada, kuid vahe- maa on ehk kümnekond meet- rit. Seega putukas saab levitada

katku vaid ehk ühe seakarja sees,” märgib Viltrop. „Eksperi- mentaalselt on tões- tatud, et pistekärb- sega saab katk le- vida. Seetõttu pole võimatu, et parm saab katku levi- tada,” täiendab maaülikooli professor. Siiski lisab Viltrop, et para- ku ei lenda parm uue ohvri otsin- guil kilomeetrite kaugusele, vaid ründab järgmist ettejuhtuvat looma.

Siiski ei ole putukate kau- du leviku teooriat veel nurka visatud. Professor Viltrop üt- leb, et praegu on Eesti Maaüli- kooli ja maaeluministeeriumi leping allkirjastamisjärgus, le- pingu raames uuritakse kahe aasta vältel putukaid ja nen- de rolli katkupisiku levimisel.

## METSSIGADE LIKVIDEERIMINE

Loodusteadlase Nikolai La- anetu meelest on taudiga võit- lemisel liiga keskendutud sea- farmide bioohutusnõuete täit- mise kontrollile, mitte katku likvideerimisele. „Peame taudi lähemema teistmoodi. Es- malt tuleks taudi kandja ar-

vukust vähendada ja selleks on vaja metssea populatsiooni meie metsadest peaaegu hävitada. Variant oleks jätta metssead al- les vaid saartele ja Mandri-Ees- ti puhtaks teha. Kümne aasta möödudes võiks hakata mets- sigu jälle mandrile tooma,” sõ- nab ta.

Ka annab Laanetu enese- le aru, et metsloom riigipi- re ei tunnista ning sead või- vad mandrile tulla ka Lätist. Et tauditõrje tulemusi annaks, tu- leks metssigade populatsiooni vähendada ka Lätis.

Selles küsimuses on Laane- tuga ühel nõul ka Arvo Viltrop. Praegu seisame valiku ees – kas elada koos katkuga või ilma sel- leta. Tema hinnangul kannataks katkuga kõrvuti elades drastil- selt seakasvatus, mis jääks sa- masse seisuga praegu Aafri- kas. Kui tahame, et meie sea- kasvatus oleks tugev ja jät- kusuutlik, tuleb katkuhooldus lik- videerida ning praegu on ainu- ke lahendus metssigade täielik hävitamine.

## SÜÜDI HOOPIS LEHMAD?

Laanetu katku leviku teooriat jagab ka lihavesekasvataja Airi Külvet, kelle kuus villasiga juuli algul katku jäid. „Ma pole metsas käinud juba terve aasta. Eelmi- sest suvest alates olid sead mul laudas kinni. Jah, vanast ma- kivist laudahoone pole paraku putukakindel. Kuna minu talu lähedusest leiti paar nädalat en- ne minu sigade nakatumist kat- ku surnud metssiga, siis ei saa välistada, et katk just sealt mi- nu loomadeni jõudis,” arwab ta.

Veel toob Külvet välja, et pu- tukate sigimiseks on tarvis vett ning paraku kipuvad ka katku nakatunud metssead palavikus

keha kosutamiseks vett otsima ning paljud neist leivad jõekal- dal või ojaservas oma viimse puhkepaiga. Seal on jällegi hea putukatel korjusest toituda ning sinna muned.

Ka on Külveti sõnutsi Eesti eripära, et iga teine farm asub metsast või veekogust vähem kui kilomeetri kaugusel. Tema enda farmi läheduses asub jõ- gi ning kahe teise Jõgevamaal katku tõttu hukatud kodusiga- de majapidamise läheduses asu- vad veekogud.

„Peame otsustama, kas soo- vime, et meie metsades elaksid metssead, või valime selle, et üks loomakasvatustaru, seapi- damine, saaks Eestis toimida,” rõhutab Külvet.

Nikolai Laanetu täiendab, et seakatku probleem on süga- vale meie majandusse juurdu- nud. „Katkuga kõrvuti on või- matu Eestis sigu pidada. Kui katku hirmus oma seakasvatu- se likvideerimine, laseme Euroopa importlihal sinnele turule sisse tulla,” hoiatab ta.

Põltsamaa lähistel tegutse- va Paju talu peremees Toomas Tõnts, kelle farmis kasvab 1500 siga, siiski putukateooriaga ei nõustu. „Taludes, kus sel aastal katk kodusigadeni jõudis, kas- vatatakse ka veiseid. Veis käib karjamaal ja metsa ääres söö- mas ning toob katkupisiku sõr- gadega koju,” arwab Tõnts, jää- des putukate kaudu levimise oletuse suhtes skeptiliseks.

Samas tunnistab mees, et on veidi umbusklik ning katku tee- mal väga kõva häälega sõna võt- ta ei julge. „Mul on vanad lauda- hooded ja linnudki pääsevad sinna ligi, putukatest rääkima- ta,” sõnab Tõnts, lootes, et katk siiski putukatega ei levi.



FOTO: MARIANNE LOORENTS / VIRUMAA TEATAJA

## Kes on utt ja kes on jää?

Ellen Niidu ja Lillian Härmil pappraamat õpetab tundma meie koduloomi  
Värviraamat iseloomistades saab kõik veel selgemaks



MAA ELU  
LASTERAAMAT

Pappraamat ja värviraamat mudilastele müügil raamatukauplustes üle Eesti.



# Naabriks kolinud sipelgad viig

RIINA MARTINSON

**I**mselt ei ole maja- ja aiomanikku, kes poleks vahel hädas kasvuhoonesse, peenraste, kõnniteeplaatide alla või maja vundamenti vahele tekkinud sipelgapesadega.

Kui tegu veel ühe-kahe piskese pesaga, võib rohelise mõtlemisega inimene lasta neil segamatult edasi toimetada, sest see ei tundu suur tüli, kui putukad peenraservas sibavad või kõnniteeplaatide alt pisut liiva välja ajavad – seda on ju lihtne tagasi pühkida.

Paraku ei kiida Eesti tuntuim sipelgaurija, mürmekoloogiadoktor Ants-Johannes Martin seda mõtet väga heaks, sest kui sipelgatest mitte välja teha, ehitavad nad oma pesa aina suuremaks. Siis kipuvad taimed peenras kanguma ja kõnnitee kaotab korraliku väljanägemise.

„Ärge laske sipelgatel üle pea kasvada,” rõhutab Martin. „Kui väike sipelgapesa on alles tekkinud, on seda imelihtne mujale teisaldada, kui aga pesal on lastud suureks minna, on seda hoopis raskem kaotada, tihti polegi see oma jõududega enam võimalik.”

**KUI SIPELGATEST MITTE VÄLJA TEHA, EHTAVAD NAD OMA PESA AINA SUUREMAKS. SIIS KIPUVAD TAIMED PEENRAS KÄNGUMA JA KÖNNITEE KAOTAB KORRALIKU VÄLJANÄGEMISE.**

Nii tasubki võitlus sipelgatega ette võtta kohe kevadel, mil pesad alles väikesed, praegu juulis on neist juba raske päris lahti saada.

Sipelgad kolivad inimeste juurde, sest neile meeldib elada kohas, kus on kord majas ja korralikult muru niidetakse. „Mida hoolsamalt te seda teete, seda rohkem sipelgad sinna tungivad, sest neile meeldib soojus ja päikesevalgus,” selgitab Martin.

Loomulikult ei tähenda see, et jätke nüüd muru niitmata, kuid peate olema valvel ja esimeste sipelgapesade avastamise korral tegutsema.

Eriti meeldib sipelgatele elada kõnniteeplaatide all.

„Kui on jahe suvi, on kõnniteeplaat ideaalne soojuse neelamise akumulaator, plaatide all on neil väga mõnus elada,” tähendab Martin. „Mõni tünn või kummuli keeratud silmapesukauss on samuti head, siis nad ilmtingimata teevad sinna alla oma pesa, seal on kuiv, ei saja vihma, neil soe ja mõnus olla.”

Kasvuhoonegi on tõeline sipelgamagnet. „Minu käest on mustmiljon korda küsitud, mida teha sipelgatega kasvuhoones,” sõnab Martin. „Minu ainus vastus on: kohe, kui märkate esimeste sipelgate toimetamist, otsige nende pesa üles, võtke labidas ning kaevake pesa välja, pange musta prügikotti ja viige kodust vähemalt 500 meetri kaugusele.”

## TOIMIVAD PELETUSVAHENDID

Kõige tõhusam sipelgatest lah-tisaamise abinõu ongi pesa välja kaevata ja kilekotis vähemalt mõnesaja meetri kaugusele toimetada. Peletusvahenditest kiidab Martin kõige enam aian-duspoes müüdatavat tubakatolmu. Sellest tuleb õpetuse järgi teha tömmis, millega siis pesa-kohta töödelda.

„Igal juhul soovitan pesa välja kaevata ja ära viia,” rõhutab Martin. „Pesakoha leiata üles seal, kus avaneb mulla peale kõige rohkem käike. Kaevake seal pinnas välja ja töödelge pesaauku kogu ulatuses tubakatolmu tömmisega.”

Tubakatolmu tömmisele soovib Martin lisada Fairy või rohelist seepi. „See on nii vastik ja kleepuv segu, et sipelgad jätavad kindlasti koha maha,” usub Martin. „Ma ei tea, kuidas Fairy taimedele mõjub, aga rohelist seepi võib peenras julgesti taimede vahel kasutada.”

Pinnas tuleks välja kaevata jahedal varahommikul või hilisõhtul 20–30 sentimeetri sügavusel ja panna pesamaterjal prügikotti. Kaevake ja vaadake, kas sipelgaid on veel mullas näha, kui on, kaevake edasi.

Ehkki alles piskese pesa väljakaevamine tundub tarbetu ja tüütu, soovib Martin maja kõrvalt siiski sipelgad minema toimetada. Kui kohe võitlust ei alusta, tekib sipelgapesi juurde, need suurenevad, on omavahel ühenduses ja vähemalt sel suvel neist enam lahti ei saa. Või peate mürgid appi võtma.

Poes müüakse üsna suures valikus sipelgapeletus-

pulbreid ja -mürke. Inimesed kasutavad neid ja siis laidavad, et ei aita. Ei aitagi, kui valesti kasutada. Põhiline viga on, et pulbrit raputatakse mulla peale või kõnniteeplaatide vahele ja see ei jõua pesa sisse emade ja varuisenditeni.

„Inimesed ei teagi, et nad peavad esmalt pesa lahti kaevama,” tõdeb Martin. „Mullale pulbrit riputamisel pole suurt mõtet, see tapab vaid välistöölised, aga pesa keskele ja kuhila süvakambritesse ei jõua ning emad ja sisetöölised kolitakse lihtsalt uude kohta edasi.”

Kui pulbrit mulla pinnale või kõnniteeplaatide vahele raputada, tuleb seda teha palju kordi järjest, et mingitki ajutist tulemust saada. Seega tuleb esmajoones jõuda pesa sees olevate emade haudmeni ja varuisenditeni.

## PESA TÖÖTLEMINE

Maja vundamenti ääres on tavaliselt võimatu pesa välja kaevata ja seal on sipelgapulbri kasutamine igati õigustatud, aga pulber tuleks vees ära lahustada ja lisada lahusele kindlasti tubakatolmu ja Cayenne'i pipart. Valminud segu tuleb piserdada vundamenti ääres oleva prao kaudu sügavale pesa.

Pesakoht on tavaliselt seal, kus on kõige rohkem välja kaevatud mulda või liiva. Töödelda võiks pesa keskkohast kuni pool meetrit mõlemasse suunda. Hea oleks seda teha pritsiga, mis survega vedelikujooa pragu-desse pritsib.

Sipelgapulbri ja tubakatolmu tömmist võib tugeva joaga pritsida ka kõnniteeplaatide vahele, kuid kõige kindlam viis kõnniteeplaatide alla pesa teinud sipelgatest lahti saada on siiski plaadid üles võtta, pesa kohalt pinnas välja kaevata ning viia see pesast võimalikult kaugele ära. Seejärel auk tõrje-



Kui väike sipelgapesa on alles tekkinud, on seda imelihtne mujale teisaldada, kui aga pesal on lastud suureks minna, on seda hoopis raskem kaotada, tihti polegi see oma jõududega enam võimalik.

FOTO: LIIS TREIMANN / POSTIMEES

lahusega töödelda, uus pinnas tuua ja plaadid tagasi panna.

Kui aga pole jõudu või viitsimist sedavõrd suurt tööd ette võtta, siis, nagu eelpool öeldud, katsetage peletusvahendi pragudesse pritsimist – mõneks ajaks saab ehk pisut rahu, kuid siis tuleb tõenäoliselt taas tõrjet teha.

## SOOL JA PIPAR

Kodustest vahenditest on hea sipelgavastane esmaabi soola raputamine, näiteks kui nad on ootamatult lapse liivakasti või terrassile tulnud. Ent kindlasti ei tohi soola taimede ligiduses puistata.

Peenras sipelgad taimi ei söö, aga teevad mullas käike, õhutavad seda ning taimed ei saa korralikult juurduda ja kanguvad, seega tasub sealgi tõrjet teha. Taimede vahel ei saa iga kord mulda välja kaevama hakata ja sel puhul soovitatakse pesasse raputada näiteks pipart või kaneeli.

Samuti on levinud soovitus keeva vett sipelgapesale valda. Selle kohta tõdeb Martin, et vesi jahtub kohe mullale jõudes ja pesas sees olevad isendid mõtleavad vaid, et näe, sooja vihma sajab täna, lähme sügavamale maa sisse ja hiljem tuleme tagasi. Kui keeva vett kasutada, tuleb pesa kohale auk kaevata ja sinna suur kausitais vete valada.

Parimaks kodukapis leiduvaks sipelgate peletusvahen-

diks nimetab Martin Cayenne'i pipart, mida ta isegi mesilastarudes vajadusel kasutab.

## KANAD AITAVAD

Osatühtu Hüüp maastikuarhitekt Kati Niibo tõdeb samuti, et parim ja mõistlikum viis sipelgatest lahti saada on nad aias ära viia. „Olen lillepeenraste pannud tagurpidi savist lillepoti, sipelgad teevad sinna alla pesa ja nii on neid väga lihtne kodust kaugemale viia,” soovib ta. „Lisaks võiks vaadata, kuidas sipelgate elu ebamugavamaks teha, peenrast korjata välja kive, mille alla sipelgad pesi teevad. Proovida võib ka kohvipaksu või puutuhaga, pidid samuti sipelgaid eemale ajama. Ise pole proovinud.”

Küll aga on Niibol järele proovitud üks väga kindel viis sipelgatest vabaneda. „Minul aias peale kanade saabumist sipelgaid ei ole,” kiidab ta. „Kanad sipelgaid ei söö, aga söövad sipelga nukke ja teevad seda uskumatu järjekindlusega. Kui nad kuskilt pesa leiavad, siis käivad veel kolme päeva pärast kontrollimas, ega ükski nukkk pole maha ununenud. Nii on sipelgate elu üsna ebamugavaks tehtud ja nad on sunnitud kaugemale kolima.”

Poes müüdatavate sipelgamürkide suhtes on Niibo pigem tõrjuv: „Ei ole võimalik, et mürgil pole varjatud ohtu inimestele ja kõigile teistele elusolendtele. Enne tasub ikka mitu korda

## SIPELGATEST LAHTI

**V**õitlust sipelgatega tasub alustada kevadel varakult, mil pesad alles väikesed.

Kõige tõhusam on sipelgapesa väljakaevamine ja ümberasustamine.

Pesa tuleb ümber asustada juba piskesena ja panna pesaauku tõrjevahendeid.

Pesa võib töödelda tubakatolmu lahusega, millele tasub lisada rohelist seepi

või Fairy.

Väga tõhus sipelgapeletaja on Cayenne'i pipar.

Kui kasutate keeva vett, siis kaevake pesa kohale auk ja kallake sinna suur kausitais keeva vett, samas teadke, et sool ja keev vesi tapab ka muu.

Kõnniteeplaatide alt tuleb pesa välja kaevata, tõrjevahendit pritsida, uus pinnas panna ja plaadid tagasi asetada.

Vundamenti juures tuleb pe-

sakohta ja sellest pool meetrit mõlemasse suunda pritsida pragudesse tugeva joaga tubakatolmu ja sipelgapulbri lahust.

Mesilastarused sipelgate eest kaitses on abi Cayenne'i piprast. Toas tuleb sipelgate eemalehooldmiseks koristada viimanegi toidupuru ja jälgida, et kraanid-torud ei tilguks.

Peenras asuvasse sipelgapesa võib proovida raputada kaneeli või jahvatatud pipart.

Sipelgad kolivad inimeste juurde, sest neile meeldib elada kohas, kus on soe ja korralikult muru niidetakse.

FOTO: WIKIPEDIA





# e kotiga metsa



mõelda, kui mürgitama asuda, eriti koduaias.”

## SIPELGAD TOAS

Tuppa tulevad enamasti meie looduses mitte elavad vaarao-sipelgad või maja vundamendi ääres pesitsevad mustad mullamurelased.

Võitluses tuppa tunginud sipelgatega on kõige tähtsam ülihoolikalt jälgida, et sipelgate seal midagi süüa ei oleks. Laualt tuleb kogu toit pärast söömist kohe koristada, puru maast kokku pühkida, kraanikauss puhastada ja prügiämber sulgeda.

Samuti tuleb jälgida, et kraanid ega torud kuskil ei leki, sest kuivas toaõhus kuiva toitu söövad sipelgad vajavad pidevalt juua. Kortoris kipuvadki sipelgad kraanikausside juurde kogunema.

Veel soovib Martin toas elavatest vaarao-sipelgatest lah-tisaamiseks katsetada nippi, kus panna sipelgate kogunemisko-ha juurde patakas vanu ajalehti. Värsked ajalehed neile värske trükivärvi tõttu ei meeldi, küll aga kogunevad hea meelega vana paberi vahele, eriti kui sinna vahele pisut toitu peita.

Laske sipelgate pisut seal paberihunnikus elada ja koguneda ning siis võtke vaikselt patakas, pange kilekotti ja viige majast välja. Sipelgad võiks viia majast võimalikult kaugemale. Kui see võimalus puudub, siis mõni paneb paberid põlema või valab keeva veega üle. Eks igapäevise otsustab, kas tapab ise putukad või laseb loodusel omasoodu toimetada.

Vaarao-sipelgate kehtib sellinegi seaduspärasus, et kui lasete oma korteris temperatuuri mõne kraadi võrra naabritest madalamaks, siis kolivad sipelgad naabri juurde.

Mullamurelased kipuvad tavaliselt tuppa suvel väga palavate ilmadega, mil majas jahe-damat paika otsivad. Siis tuleks tõrjumiseks otsida ikkagi eeskätt üles koht, kust nad vundamendi juurest majja pääsevad ja tubakatolmu leotisega tõrjet teha. Toas aga võib nende käiguhohtadesse Cayenne'i pipart raputada.

## PUUGID SÖÖGIKS

Peamiselt ehitavad oma pesa kõnniteeplaatide vahele, vundamendi alla, peenardesse või

kasvuhoonesse mullamurelased, lisaks võib aias kohata punakaid rautsikuid, kes pole looduskaitse all, küll aga tuleb väga ettevaatlikult suhtuda looduskaitsealustesse kuklastesse.

Kui kuklased hakkavad teie maal pesakuhja ehitama, tasub samuti kohe pisike pesa koos kuhilaaluse materjaliga kotti panna ja eemale, metsa alla toimetada. Samas kui kuklased otse krundile kuhja ei tee, võiks neil ehk rahulikult elada lasta, sest metsakuklased on ühed vähesed, kes puuke söövad.

„Kui kuklase pesa on teie aiast väljas, las nad siis elavad ja toimetavad seal ja söövad puuke,” räägib Martin. „Kuid üle pea ei tohi lasta kuklastel kasvada, sest sipelgad kogu aeg jälgivad, kus on hooletusse jäetud paigad ja teevad sinna pesakesi. Kui lasete neil seda teha, siis ehitatakse pesa aiana suuremaks ja lõpuks on kahe-meetrine pesa aia nurgas, puukuuris või saunas.”

Kuna metsakuklased on looduskaitse all, ei tohi nende tõrjel kasutada mürke.



Eestis esimese teadaoleva pesa tegid valge-toonekured 1841. aastal Vastseliina ordulossi varemete müürile.

FOTO: LIIS TREIMANN / POSTIMEES

## NOKAPLAGISTAJAD

OLAV RENNO  
linnuteadja

**S**ookurg või lihtsalt kurg on Eestis igipõline asukas. Millalgi hallil ajal jõudis meie maile ka üks teine samamoodi lind, kes aga eelistab varjulisi elupaiku. Aeg-ajalt jäi see läikivmusta ülapoole ja lumivalge kõhuga lind inimestele silma ning oma süngevõitu, toonelaga seostuva välimuse ja varjatud elulaadi tõttu sai nimeks toonekurg. Kui üle-eelmise sajandi algupoolel jõudis Lõuna-Eestini hoopis avalikumana oleku ja enamjaolt valge sulgrüüga teine suur punaste pikkade jalgade ja nokaga lind, sai temagi toonekure nime. Nii et niisketes põlismetsades elutseb must-toonekurg ja kultuurmaistul inimesi rohkem usaldav valge-toonekurg.

Eestis esimese teadaoleva pesa tegid valge-toonekured 1841. aastal Vastseliina ordulossi varemete müürile. Seal pesitseb tänapäevalgi üks toonekurepaar, aga paraku ei saa väita, et see asustus oleks olnud pidev – 1939. aasta toonekurepesade loendusel sealt pesitsemise kohta teadet ei saadud. Tollal loendati praeguse Eesti piires kokku 290 asustatud pesa. 15 aasta pärast saadi andmeid 350 pesa kohta, millest enamik paiknesid puu otsas – kas murdunud ladval või inimese pandud alusel. Edaspidi suurenes valge-toonekure pesade arv järjest, osal aastatel isegi niisuguses tempos, et olitati sisserännet edela poolt. 1984. aastal loendati meil 1400 pesa, 1995. aastal pesitses ar-

vestuslikult 3200 kurepaari ja 2004. aastal kindlasti üle 4000 paari.

Tunamullune loendus viidi läbi e-stiilis ja iga pesa võidi elektrooniliselt kirja panna veebiaadressil [www.eoy/valgetoonekurg](http://www.eoy/valgetoonekurg). Niiviisi laekus teateid napilt 2300 pesa kohta (ilmne alaloendus!) ja seetõttu tuli appi võtta kontrollruudud ja statistilised võteted, nii et arvutuslikult saadi Eesti valge-toonekurgede arvuks 4500 kuni 5500 haudepaari. Tänavu täiendatakse andmebaasi samal viisil. Samuti on muidugi teretulnud, kui oma kodupaigas oleva kurepesa kohta kirjutatakse ornitoloogiaühingule nii-öelda klassikalisel moel.

Juba üle 40 aasta kipuvad valge-toonekured ehitama pesa üha sagedamini ja visama elektrija muude postide otsa, mis on tülikas elektritarbijatele ja ohtlik kurgedele. Postipesi oli tunamullu koguni üle 80%, puu otsas kõigest 6%. Pesa kasutatakse mitu aastat (teadaolevalt isegi üle 60 aasta) ridamisi ja täiendatakse mitmesuguse materjaliga ka pesitsusajal, nii et millalgi variseb ülikogukaks kasvanud pesa omaenese raskuse tõttu alla. Mõne väänleva oksaga pesale lendamisel jääb mulje, nagu viidaks sinna ... rästikut. Tegelikult surmab kurg mistahes saagi ja viib selle pesa ikka allaneelatuna. Enamuses pesades elutseb „allüürnikke”, eelkõige varblasi.

33 päeva kestva haudumise järel on pesades kuni viis, enamasti küll kaks kuni neli poega. Pojad veedavad pesas kaks kuud, uidades seejärel paar nädalat koos vana-

lindudega. Suvi läbi heinapõldudel nähtavad isegi üle saja-linnulised kuresalgad koosnevad 1–3 aasta vanustest lindudest, kelle hulgast mõni paarike enne ärarännet veel pesaehitust alustab. Augusti lõpuks on meil toonekurgedest plats puhas – nad peavad kasutama oma pikal teekonnal Lõuna-Aafrikani hi-lissuveiseid tõusvaid õhuvoolu, sest pikaks sõudlennuks pole nad võimelised. Rändel teevad nad pika kaare ümber Vahemere idaosa. Noored rändavad lõunasse vanadest eraldi ja pisut varemgi.

See liik on Valgevene rahvuslind. Eestis oli ta valitud aasta linnuks 2004. aastal.

Must-toonekured aga on pelglikud põlismetsa asukad, kelle arvukus Eestis pidevalt kahaneb. Eelmise sajandi peaaegu 200 paari asemel on neid meil pesitsema jäänud kuni 90 paari. Pesa on rajatud mõne võimsama puu külgsaksale ja seda kasutatakse mitu aastat järjest – kui ümbrus rahulik püsib. Oma kolm-neli muna haub emalind paar päeva kauem kui valge-toonekurg ja poegade lennuvõimestumiseks kulub kümnekond päeva enam. Toitu leitakse erinevalt valgest sugulasest varjulistest paikadest: metsaojadest ja -kraavidest või nende äärest. Vanalinnud lävivad teineteisega nokaklõbistamise varal nagu valge-toonekuredki, aga vahel lasevad kuulda ka lühivilesid. Must-toonekure elu salapärasuste avamiseks on neid varustatud rändepeliligaatoritega ja pandud pesapaigale üles internetiga ühendatud kaamera.

**SW ENERGIA**  
SOOJUSENERGIA TERVIKLAHENDUSED

Katlamajad, kütuste müük, soojamajandus, teraviljakuivatid, põletid, soodsam kütus

**Põlevkivikütetõli müük teraviljakuivatitele ja soojusseadmete hooldus**

**Pakume teraviljakuivatite**

- põletite reguleerimist
- katelde hooldust ja puhastust
- kütusfiltrite puhastust
- kütustega kokkupuutuvaid detaile
- automaatika häälestust
- suitsugaasi parameetrite mõõtmist
- häireautomaatika paigaldust ja muud vajalikku



[www.swenergia.ee](http://www.swenergia.ee) | Tel 447 7862 | Faks 4477 863 | E-post [info@swenergia.ee](mailto:info@swenergia.ee)

[www.optitrans.ee](http://www.optitrans.ee)

**MICHELIN**  
**Exelagri**

MICHELIN REHVID = PIKAEALISUS + KASUMLIKKUS

**JUULIKUU PAKKUMINE**

	€/tk
MICHELIN 600/50R22,5 159D TL Cargoxbib	1162.00
MICHELIN 710/45R22,5 165D TL Cargoxbib HL	1546.00
MICHELIN 710/50R26,5 170D TL Cargoxbib HL	1786.00
KLEBER 600/70R30 Topker 152A8/149D	1450.00
KLEBER 710/70R42 Topker 173A8/170D	3226.00

Hinnad sisaldavad käibemaksu  
Pakkumine kehtib kuni 31.07.2016

Infot laiemalt rehvaliku kohta  
leiad meie kodulehelt.

Tel 515 3763, 5814 7377  
e-post [info@optitrans.ee](mailto:info@optitrans.ee)

**OPTITRANS**  
TRANSMISSIOONILAHENDUSED



## ILMATARK



JÜRI  
KAMENIK  
ilmatark

## JOONPILVED JA ILMAMUUTUSED

**K**una kevadel ja suvel on madalpilvisust kõige vähem, siis võib sageli jälgida põnevaid pilvi – joonpilvi ehk kondensjälgi.

Joonpilved (*Cirrocumulus tractus*) ehk kondensjäljed on tavalised pilved, mis võivad tekkida õhusõiduki lendamise mõjul kahel moel: kas õhusõiduki mootoritest lisanduva veeauru lisandumise tõttu, sest see põhjustab lokaalse üleküllastuse ja veeauru kondenseerumise, või väikese rõhulanguse tõttu – selle tekitavad õhuvoolud õhusõiduki propelleri ja tiibade ümbruses, õhutemperatuur veidi langeb ja veeaurust praktiliselt küllastunud õhus sellest piisab kondensatsiooniks.

Nad on joone- ja riba(lindi-)kujulised pilved, mis on mõnikord lühemad, teinekord üle kogu taeva ulatuvad, võivad aja jooksul katta suure osa või terve taevaalaotuse, mõnikord on katkendlikud või usjad.

Ehkki neid esineb aasta ringi, olles väga tavalised, sageli varjatud madalate pilvedega, on need sagedasemad kahe erineva tihedusega õhumassi vahel oleva üleminekutsoonide (front) ja madalrõhulohu ees või madalrõhkonna soojas osas (soojas sektoris).

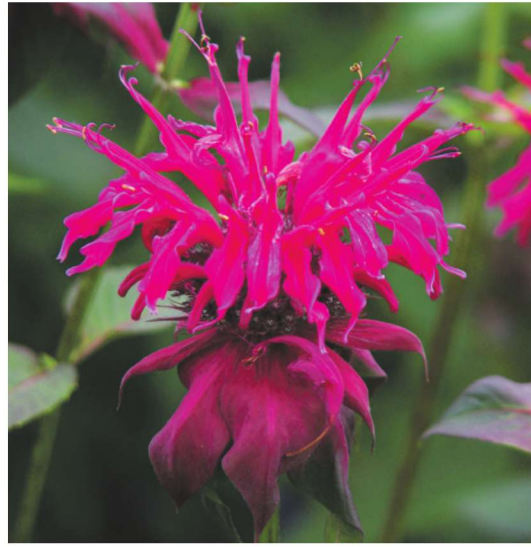
Joonpilved koosnevad enamasti jääkristallidest, vahel ka allajahtunud veetiljadest. Seetõttu on need kiud- või kiudrunkpilvede erim, mis annavad küll sageli sademeid, kuid aluspinnani need ei jõua.

Joonpilvedel on ka ilmaennustuse seisukohast tähendus: kui joonpilvi hakkab tekkima massiliselt mingis kindlas ilmakaares (sageli koos teiste ülemiste pilvedega) ja levimisala laieneb, siis on oodata pilvisuse tihenemist ja sademeid 12–24 tunni jooksul, mõnikord ka kiiremini. Kui joonpilvi ei teki või on need väga kiiresti kaduvad, siis ilm püsib või paraneb.

Seega suudab asjatundja kondensjälgedest välja lugeda infot troposfääri ülasosas ning tropopausi lähedal valitsevate tuule- ja niiskuselise kohta. Joonpilved võivad viidata lähenevale tsüklonile või selle lohule, mille eel suureneb kilomeetrite kõrgusel maa- või veepinnast õhu niiskusesisaldus ja õhk hakkab kerkima, soodustades niiviisi joonpilvede teket ja püsimist. Kui joonpilv on katkendlik, näitab see veeauru ebahüüdnat jaotust troposfääri ülapiiril, täpsemalt kõrgusel, kus jälg asub. Seega on võimalik ka vastupidine: prognoosida atmosfääri seisundi abil seda, kus on joonpilvede teke tõenäoline. NASA on koostanud vastava prognoosikaardi, mis on internetis igapäev kättesaadav.

Ilm on püsinud Harju keskmise suve piirides. 14.–15. juulil külastas Eestit ka lõunatsüklon, mis tõi rohkelt vihma ja äikest. Praegu mõjutab Eestit Vene-maa tsüklon, millest itta jääb südasuvine kuumus, läände aga mõõdukam soojus. Tsüklon peaks siiski nädala lõpuks ilmakaardilt kaduma ja mõjule pääsema põhjapoolne antitsüklon.

Sellises sünoptilises olukorras püsib mõõdukas soojus: päikese toel päeviti enamasti üle 20 kraadi, ööselgi üle 10 kraadi sooja, samas on hoovihma- ja äikesevõimalus üsna suur. 24. juulist võib ilm muutuda kuivemaks ja soojemaks.



Monardat kasvatatakse aedades ka lihtsalt silmailuks. Kuigi nii ilusat lille on kahju lõigata, tuleks ürti korjata õitsemise algul.



Harilik pune sobib maitseaineks liha- ja juustutoitudele. Punelehti tuleks korjata enne õitsemist.



Kurgirohi alustab õitsemist juulis, mis on parim aeg õisi korjata. Sügisel, kui lehtedes on vähem vett, võib kuivatada ka lehti.

FOTOD: ERAKOGU

# Milliseid taimi korjata juulis? (2. osa)



KATRIN LUKE  
fütooterapeut,  
Karepa  
Ravimtaimeaied

**J**uulis alustab rannaniitudel, jõekallastel, niisketel kraavikallastel õitsemist angervaks. Seda kasvab ühes kohas tavaliselt palju ja õitsvate angervaksadega suur ala näib kui valge vaht. Angervaksa saab kuivatada talveks, teha värsket taimest jooki ja siirupit, võib panna ka sügavkülma, et talvelgi siirupit teha, või valmistada salvi.

Salvi tegemiseks võib angervaksõied kuuma rasva sisse panna, hoida kaks tundi soojas, kurnata ja valada purki. Salvi on hea kasutada kaua kestnud nohu raviks.

Angervaksatee on põletikuvastane, vedeldab verd, väljutab soolasisi, ajab higistama ja puhastab. Võib kasutada ka psoriaasi korral. Angervaks on looduslik aspiriin, millel puuduvad kõrvaltoimed. Kuumal suvepäeval on hea ja jahutav juua angervaksasiirupit tehtud jooki, millel on samad raviomadused. Eriti kasulik on see reuma-, podagra- ja radikuliidihäigetele. Olen isegi ühel suvel seda jooki ohtlalt tarbides vabanenud jalavalust, mis vaevas mind kogu eelneva talve.

Samuti sobib angervaksa-

siirup, mis tehtud sidruni või apelsiniga, maitsestama jäätist ja muid toite.

Taim ei sobi neile, kellel on salitsüülallergia. Samuti astmaatikut peaksid angervaksaga ettevaatlikud olema ning need, kel on veri „vedel“ või kes juba võtavad verevedeldajaid.

### MONARDA

Seda juulikuus õitsevat taimet kasvatatakse aedades ka lihtsalt silmailuks. Kuigi nii ilusat lille on kahju lõigata, tuleks ürti korjata õitsemise algul. Suvel teeme Karepa Ravimtaimeaias värsket taimest teed, mis maitseb ka jahtununa hästi.

Monarda aitab närvilisuse ja halva meeolu korral. Tee hävitab veres herpesviirust. Aitab külmetuse vastu. Samuti lõõgastab silelihaseid, mistõttu aitab leevendada valu südame piirkonnas ja menstruatsioonivalu.

### HARILIK PUNE

Harilik pune on röömutaim. Legend räägib, et kui pune õitseb, tulevad lahkunud lähedased maa peale käima. Siis ma mõtlen, et mu vanaema ja vanaisa võiksid jälle Karepal olla ... Maitseaineks korjan punelehti enne õitsemist. Seda tasub korjata kääride või sirbiga, puhastada rohkem ja kuivatada 35–40 kraadi juures. Kuivatatud punet võib läbi sõela hõõruda nii, et varred jäävad sõelale. Nii saab eriti puhta droogi, mida on mugav kasutada.

Pune on rahustava toimega,

vanasti kasutati teed ehmatusse ja nukrameelsuse arstimina. Sobib ka kõrgvererõhu ja erutuse leevendamiseks. Aitab köha, bronhiidi, astma, seedeärrite, kõhugaaside, soolepõletike ja külmetuse puhul. Hingamisteede põletike korral võib auruna sisse hingata. Punest on ka abi soolelõtvuse korral, leevendab spasme, tõstab emaka toonust, vähendab menstruatsioonivalu ja valu muudes silelihastes. Samuti suurendab sapieritust.

Harilik pune sobib maitseaineks liha- ja juustutoitudele. Eriti hästi maitseb juustutäidisega pirukates, kus on mitmeid juustusorte, ka sinihallitusjuustu.

## LEGEND RÄÄGIB, ET KUI PUNE ÕITSEB, TULEVAD LAHKUNUD LÄHEDASED MAA PEALE KÄIMA.

Harilik pune on Eesti vorstirohi – verivorsti sisse pandi vanasti ikka punet, mitte välismaist majaraani nagu nüüd. Kindlasti on meie Eesti kohalik pune palju maitavam kui välismaalt toodud pune, mida leiab poest maitseainepakendist.

Punes on eeterlikke õlisid, flavonoide, kohvhape derivaate (rosmariinhape), vitamiine (lehtedes palju C-vitamiini) ja orgaanilisi happeid. Raseduse ajal ei tohi pune tarvitamise- ga liialdada.

### KURGIROHI

Kurgirohi alustab õitsemist juulis, mis on parim aeg õisi korjata. Sügisel, kui lehtedes on vähem vett, võib kuivatada ka lehti. Õisi saab kasutada toidu kaunistamiseks, panna salatisse ja kohupiimatoitudesse, võileivale, tordile jne. Lehti võib paneerida muna ja jahuga.

Kurgirohul on tõestatud depressioonivastane toime. See on ka vedelikku väljutav, verd puhastav, põletikku raviv taim. Kurgirohtu on soovitatud kasutada neeru ja sapipõie haiguste korral, südame töö ja vererõhu korrastamiseks. Kurgirohu mahla kasutatakse välispidiselt naha pigmentlaikude pleegitamiseks.

Aias hoiab eemal kahjurid. Langetõve ja skisofreenia korral ei tohiks kurgirohtu kasutada, sest see sisaldab alkaloide ehk on veidi mürgine. Pikaajaliselt pole soovitatav kasutada.

### RAUDROHI

Raudrohi hakkab õitsema juulis, korjata saab ka augustis ja septembris, kuid siis on vähem päikest ja õites pole enam nii suurt väge. Korjame värsked, lumivalgeid õisikuid ja kuivatame pimedas 30–40 kraadi juures.

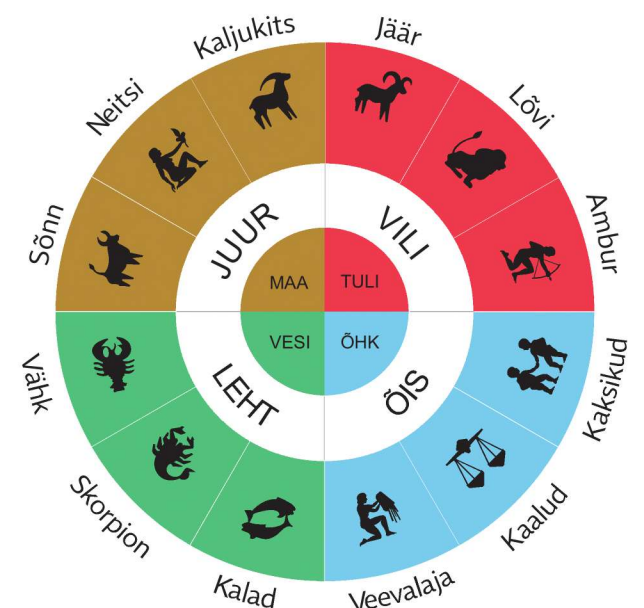
Raudrohi on söögiisu suurendav ja seedimist soodustav taim. Suurendab sapieritust ja lõõgastab spasme. Põletikuvaastase toimega, vähendab gaasidest tulenevaid seedimisvaevusi ja spasmidest tingitud valu. Korrastab menstruaaltsükli, soodustab uriinieritust, aitab neerupõletiku korral, langeb palavikku. Välispidiselt soodustab vere hüübimist – haavale võib panna raudrohulehe. Sobib ka nahasalvidesse. Lehti võib kasutada ka maitseainena, näiteks pipra asemel.

Raudrohi ei sobi raseduse ajal või ülitundlikkuse korral. Suures koguses ja pikaajalisel tarvitamisel võib soodustada vere hüübimist.

## KÜLVIKALENDER – JUULI 2016

22. R		Õis, alates kl 11.35 leht
23. L		Leht, aiatöödeks sobimatu päev
24. P		Leht, alates kl 15.33 vili
25. E	04.51 22.03	Vili
26. T		Vili, alates kl 18.38 juur
27. K	02.00	Juur
28. N		Juur, alates kl 21.17 õis
29. R		Õis

ALLIKAS: MÄRKMIK-KALENDER „AASTA AIAS 2016“ KIRJASTUSELT VARRAK





# Ilusad roosi kimbutab mitu lehetõbe

## SÄDE LEPIK

**J**uuli on rooside imetlemise ja roosipäevade kuu. Kuid mullune vahelduvate soojaja külmalainetega talv oli roosidele nii ränk, et paljudesse roosipeenardesse jäi sellest tühi- kuit ja talve üle elanud roosid vajavad poputamist, et uuele katsumusele tugevamana vastu minna.

## VARA VEEL MAHA KANDA

Mina uskusin tänavu õnneks kogunud roosikasvatajate õpetust, et ühtegi roosi ei tohi liiga vara maha kanda. Seda kinnitab näiteks kogemus kingituseks saadud kreemikasroosade õitega põõsarroosiga „Maakodu”. Selle ilusa ja üsna tervena püsinud tumeroheliste lehtedega sordi on aretanud Mart Ojasalu. Kevadel tundus, et eelmine talv võttis korralkult mullatud „Maakodu” taim minu aias ikkagi ära, sest kaks esimest võrset, mis mullast lootust andvalt välja kasvasid, osutusid kibuvitsa omadeks. Õnneks sirgus ühest uinuvast pungast jaanipäevaks siiski võrse, mis näitas juulis üht ja seda armsamat roosiõit.

Seda õienuppu piirasid aga ka lehetäid, kellest sain jagu roose nõgeseleotisega pritsides. Kauem seisnud nõgesevirts (lahjendatult umbes vahekorras 1 osa virtsa ja 9 osa vett) sobib suve esimesel poolel ka väetiseks. Leotis jääb roosile paremini püsima, kui sega- te sinna natuke rohelist seepi.

Taimedest tehtud leotistest ja virtsadest, millest on abi nii taimekaitsetes kui ka väetisena, kirjutasin pikemalt 7. juuli Maa Elus. Roosisõber peaks abistavatest taimedest kindlasti au sees hoidma mikroelementide- ja räniirikast põldosja, mille tõmmise või hautise lahusest on abi saadud roosi-jahukaste, roosi-rooste, lehetäide ja punase kedriklesta korral. Põldosjahautist tehes võib võtta 200 g põldosja kahe liitri vee kohta ja lasta segul emailnõus tasasel tulel umbes tund aega haududa. Enne kasutamist lahjendage vahekorras 1:10. Kesalilletõmmisega on aga tõrjutud ka avamaal väga tüütut kasvuhooekarilast.

Talvitumisega saavad alati paremini hakkama tugevad ja terved taimed. Seepärast ei tohigi suvel tähelepanuta jätta seda, kui roosil on mõni tõbi küljes. Esmalt avalduvad haigused roosi lehtedel. Roosilehti rikuvad seenhaigustest juba nimetatud roosi-jahukaste (*Spaerotheca pannosa* var *rosae*), roosi-tahmlaiksus (*Diplocar-*

*pon rosae*), roosi-ebajahukaste (*Peronospora sparsa*), roosi-hahkhallitus (*Botryotinia fuckeliana*) jmt.

Kui tahate roosidega natuke tõsisemalt tegeleda, siis tasub endale soetada aiapritts nii tõbede tõrjeks kui ka ennetustööriist. Haigusõrnu sorte tasubki taimeleotisega kostitada juba ennetavalt.

## ESMALT KODUSED JA LOODUSLIKUD VAHENDID

Jahukaste kimbutab roose eriti sellistel suvedel, kui soojad päevad vahelduvad jahedate ja niiskete öödega. Sellele haigusele viitab valge jahune kirm, mis levib algul roosi värske lehtede ülemisel pinnal ja noorte võrsete tippudes, kuid jõuab sealt haiguse edenedes ka vanematele lehtedele. Kirm muutub hiljem pruunikshalliks. See tõbi võib roosi lehed ära rikkuda juba kesksuveks. Lääkivate ja nahkjate lehtedega sordid on jahukaste suhtes vastupidavamad. Haiguse levikut soodustab lämmastikväetisega liialdamine.

Jahukaste on siiski üks järeleandlikumaid tõbesid, selle korral ehk piisabki taimetõmmise-, nõudepesuvahendi Fairy (50 ml 10 liitri vee kohta), kaaliumpermanganaadi (võtke seda 3–5 g 10 liitri vee kohta) või puutuhaleotisega pritsimisest. Selliste koduste vahenditega võib pritsida 3–5 päeva tagant ja 2–3 korda.

Tuhaleotist tehes võtke liiter tuhka 10 liitri keeva vee kohta ja keetke paarkümmend minutit kuni tund aega. Laske jahtuda ja selgida, siis segage ning kasutage vahekorras 3 liitrit tuhalahust 7 liitri

vee kohta. Puutuhka võib kivi-va ilmaga puistata õhukese (ainult paar millimeetrit) kihina ka rooside alla mullale, tuhk pärsib seeneeoste arengut.

Kui sellised kodused vahendid ei aita, siis kaupluse taimekaitsevahendite valikust sobivad pritsimiseks Topas 100 EC ja Previcur Energy. Jälgige taimekaitsevahendeid pruukides alati toote kasutusjuhendit ja kulunormi. Profülaktikaks või haigustunnuste ilmnedes pritsige 10–14päevase vahega kaks kuni kolm korda.

**LEHEHAIGUSTE VASTU AITAB KÕIGE KINDLAMALT SEE, KUI KASVATATE SORTE, MIS ON HAIGUSTELE VASTUPIDAVAMAD.**

Ebahajukaste on vihmaste suvede haigus ja seda näeb kasvuhooes rohkem kui avamaal. See tõbi ründab esmalt

roosilehtede alumist külge, kuhu tekib valkjashall kirm, lehe pealmisel küljel on sinakas-punased laigukesed. Lehed, kuhu haigus on lööbinud, tõmbuvad ka laineliseks.

Lisaks juba nimetatud rahvalikele ja taimsetele vahenditele võib ebajahukaste pritsimiseks katsetada soolikarohu, sibulakooretõmmise ja rohelise seebi lahust. Laia toimespektriga süsteemsetest fungitsiididest aitab Previcur Energy. Peenrale langenud lehed korjake ära ja põletage.

Hahkhallitus rikub ära roosi õied ja paneb nende arengu seisma. Selle tõve korral õievarre ülaosa pruunistub ja kõverdub, õienuppudele tekib mustjashall eosekirm, lehtedele pruunid ja kollakad laigud, roosi kroonlehed ei avanegi. Roosinupud mädanevad, rohkem on kahjustunud täidisõielised sordid. Rikutud õis lõigake ära terve võrse pealt. See tõbi levib ruttu niiskete ja jahedate ilmadega. Hahkhallituse korral on roose pritsitud roheline seebi ja kaltsineeritud sooda sega lahu-

sega. Selleks võtke 75 g seepi ja 75 g soodat, lahustage need vees ja segage siis 10 liitri veega. Lahuse võib teha ka ainult soodast või ainult seebist, siis võtke emba-kumba 100–150 g 10 liitri vee kohta.

## KEEMIA ON ABIKS

Süsteemsetest fungitsiididest on hahkhallituse korral roose pritsitud Switch 62,5 WG lahusega (10 g 10 liitri vee kohta, kuni kolm pritsimist 14päevase vahega) ning ka Topasi ja Previcuri lahusega.

Tahmlaiksus on tõsine haigus, mis nõrgestab roose, põdema jäänud taimed talvituvad halvasti ja võivad hukkuda.

Tahmlaiksuse ilmutab enast lehtedele tekkinud mustjaspruunide täppide või nn tahmlaikukena, nende täppide serv võib olla kiirjas. Musti laike tekib ka võrsetele. Tõvele on tunnuslik veel see, et mustad täpid tekivad algul alumistele lehtedele ja levivad neilt ülespoole. Lehed koltuvad ja varisevad enneaegu. Haigus hakkab tavaliselt levima juulis, pärast rooside esimest õitsemislainet.

Pärast esimese musta täpi märkamist ei maksa roosipõõselt veel lehti ära noppida. Kui kohe pritsima hakkate, pidurdab see haiguse levikut. Fungitsiididest sobib tahmlaiksuse tõrjeks näiteks Score 250 EC (2 ml 10 liitri vee kohta), varem kasutati vaske sisaldavaid preparaate.

Tumedate läikivate lehtedega sorti „Maakodu” pole jahukaste rikkunud.

FOTO: ERAKOGU

Haigestunud roose kastke kindlasti hommikul, et roos jõuaks ilusti ära kuivada. Tõve levikut soodustavad niiskus ja jahedus. Tahmlaiksust põdema roosi võrset ei taha sügisel hästi puituda. Koledad ja varisenud lehed koguge kokku ja põletage.

Kui olete rooside lehti rikkivate seenhaigustega kimpus olnud, siis võiks taime ümbrust kevadel enne kasvu algust ennetavalt pritsida mõne fungitsiidiga. Suve edenedes hoidke aga ikka käepärast mõnd mõjusat taimset abivahendit, et haigusest ette jõuda. Profülaktilist pritsimist tasub teha ka sügisel, kui roosid tagasi lõikate. Roosipeenar tehke siis enne muldamist lehtedest ja oksatükikestest hästi puhtaks, et seeneeoseil oleks vähem talvitumispaiku.

Lehehaiguste vastu aitab kõige kindlamalt see, kui kasvatate sorte, mis on haigustele vastupidavamad. Saksamaal saab parimaid ja haiguskindlaid sorte valida näiteks neile testimise tulemusel antud ADR-setifikaadi järgi. Meie saame usaldada heade roosiraamatute sordikirjeldusi. Selline on näiteks Tallinna Botaanikaia parima roositundja Else Liventaali äsja ilmunud raamat „Roosid. Nõuandeid ja soovitusi aednikule”. Lisaks 150 vastupidava sordi tutvustusele leiab sealt hulga häid kasvatussoovitusi ning põhjaliku ülevaate roosikahjurite ja haiguste tõrjest.





Üks alpaka annab kolm kuni viis kilogrammi villa aastas.

FOTOD: ARVO MEEKS / VALGAMAALANE

# Ponimaa – väikeste ratsutajate ja suurte loomasõprade meelispaik

SIRJE LEMMIK  
Valgamaalane

**P**alupera vallas Neeruti külas Tiigi talus asuval Ponimaal saad tõeliselt eksootilise elamuse osaliseks. Koplis jooksevad ringi alpaka ja ponid, külalisi uudistavad eesel ja lambad ning õues peremehetsevad kanad, kuked ja haned. Kaks koeragi tõstavad külaliste saabudes kõva kära – tuleb ju näidata, et majavalvurid on tasemel.

Sel päeval, kui otsustame koos fotograafia minna Ponimaad kaema, on taevast isna hall ning tibutab vihma. Metsade vahel looklevat teed pidi mäeküngastest aina üles ja alla sõites jõuame Otepäält kümnekonna minuti pärast Neeruti külla, kus on end sisse seadnud Ponimaa.

Juba eemalt näen koplis ringi kõndivaid ponisid, kes auto lähenedes pead tõstavad ja uudistades külaliste tulekut jälgivad. Eemal seisab liikumatult väike eesel, kes ennast võõraste tulekust häirida ei lase. Valju haukumiseiga tervitavad meid majavalvurid, mispeale perenaine Tiiu Toots majast õuele tõttab. „Ega nad kurjad ei ole, kuid oma valvuriülesannet täidavad kenasti. Annavad kohe märku, kui keegi võõras õuele tuleb,” sõnab ta.

## PÕHJUST HOBUSTE ÜLE UHKUST TUNDA

„Kutsume oma maad Ponimaaks seepärast, et siin on paljude ponide kodu. Tahame, et nad tunneksid ennast oma kodus hästi, oleksid terved, usaldaksid ja armastaksid inimest,” räägib perenaine.

Talus, kus on 35 hektarit maad, on 40 hobust. Kõige rohkem on ponisid ehk hobuseid,

kel turjakõrgust alla 147 sentimeetri.

„Tegeleme nende aretusega. Nüüd, kui paljud omakasvatatud varsad on tööalisteks suksudeks saanud, võime öelda, et üles on kasvatatud nii mitmeidki kõikidele ootustele vastavaid hobuseid. Meie hobused on saanud mitmete tunnustuste osaliseks. 2013. aastal saime parima eesti tõugu noortäku tiitli. Eelmisel aastal võitis meie eesti tõugu hobune Saku suurvõistlusest võidusõidus ponide arvestuses esikoha, võites kõiki sportponisid,” jutustab perenaine ukusega.

## KUTSUME OMA MAAD PONIMAAKS SEEPÄRAST, ET SIIN ON PALJUDE PONIDE KODU.

Hobusekasvatuse tugevus on väga hea sugumärade baas. „Me ei müü hobuselapsi, nad on emadega koos suures karjas aasta aega. Täkupoisid kolivad alles siis emadest-märdest veidi eemale poiste karja. Hobused elavad aasta ringi väljas. Nad on terved ja karastatud. Süüa saavad piiramatult ja ka katus on pea kohal olemas.”

## KUIDAS TARTLASTEST TALUPIDAJAD SAID?

„Kolmteist aastat tagasi kesk-suvel, kui abikaasa Kaleviga üheskoos kokku 100 aasta sünnipäeva pidasime, kingiti meile kahepäevane hobune. Kinkija oli kena inimene, kelle juures olime kaks aastat ratsutamas käinud.” Talveks oli neil juba neli hobust.

„Kui esimene varss sündis, tegime samal päeval notari juures tehingu, kus ostsime hobustele oma kodu. Algul olid talus koduhoidjad, kuid kui leping

nendega läbi sai, kolisime mehega linnast maale ja oleme juba viimased kümme aastat siin talumajapidamisega tegelenud,” räägib perenaine.

Sel ajal oli talupidamine pererahvale ainult hobi, sest endiselt olid nad hõivatud oma erialase tööga. Tartu Ülikoolis raamatupidajaks õppinud Tiiu oli audiitor ning füüsiku haridusega abikaasa Kalev tegeles arvutitega. „Nüüd oleme mõlemad pensionärid ning käes alles esimene täisaasta, kui pühendame end täielikult talule. Mina tegelem veidi raamatupidamisega ja annan maksu- maksjate liidule nõu raamatupidamisküsimustes,” selgitab Tiiu.

Perenaise sõnul erinevad nad veidi tavapärasest talunikest tänu oma lississetulekutele.

„Me ei ole pidanud muret tundma, mida homme lauale panna. Meil on kogu aeg olnud lisaks talumajapidamisega kõrvaltegevused, mis on kindla rahavoovi kindlustanud. Töömahaüks hobusekasvatuse ei ole tasuv tegevus,” nendib ta.

Sõpradega mõtetelgud pidades on jõutud järeldusele, et kõige tasuvam on maal tõukoeri kasvatada. „Kaks kuud tinnust, kaks kuud kutsikate kasvatamist ning saad kutsika eest küsida isegi tuhat eurot, olenevalt tõust. Hobust

pean enne kasvatama viis aastat, kui saan ta ära müüa. Kui on ilusa värviga ja hästi õpetatud, saan küsida heal juhul 2500 eurot hobuse eest. Sellises olukorras peab kindlasti muud tööd juurde tegema.”

## LOOMAARMASTUS LAPSEPÕLVEST

Loomaarmastus pärineb naisel lapsepõlvest. „Olen üles kasvanud Meeril ilusas mõisa moonakamajas metsa serval. Ema ei saanud mind kassipoegade juurest õhtuks tuppagi. Väikeste tüdrukuna tahtsin lüpsjaks saada. Kuna isa töötas abimajandajana, puutusin loomade ja maatööga lapsena tihedalt kokku. Hiljem olin hulk aastaid linnainimene. Kui elu andis võimaluse muutusteks, ei tõrjunud, vaid haarasin sellest kinni.”

Alpakadega hakkasid nad tegelema kolm aastat tagasi ja praegu-seks on neid talus üks-teist. „Pojad käisid Lõuna-Ameerikas ja nägid seal neid imepärasteid loomi. Tekkis huvi ja ostsime esmalt paar tükki, et vaadata, kuidas nad vastu peavad

Lapsed saavad kupliisil maastikul ratsutada koos talutajaga 2,5 kilomeetri pikkusel ringil.

ja kas saame nendega hakka. Nüüd võin öelda, et nad on tõesti head loomad just vanemale inimesele – vähenõudlikud ja leebed silmarõõmud,” jutustab Tiiu heldimusega.

## ALPAKAD VILLA SAAMISEKS

Alpakade valduses on viis hektarit maad. Suvel elatuvad nad heinast, talvel saavad lisaks spetsiaalset jõusööta ja porgandeid. Külmal ja märjal ajal õõbivad nad tallis.

„Kasvatam neid villa saamiseks ja tahaksin, et nad end ära tasuksid. Kahjuks pole Eestis alpakavillale sobivat villavabrikut ja probleem on villast lõnga saamisega. Oleme siiani saanud kasutada ühe erategija teenust, kuid see on kallid – küll õigustatult, kuid paneb piduri villamajandusele. Kõik alpakakasvatajad otsivad lahendust ja küll me selle kord ka leiame,” on perenaine siiski optimistlik.

Täiskasvanud loomad annavad kolm kuni viis kilogrammi villa aastas. Kolmandik läheb töötlemisel kaduma, kuid lõng on itlemata soe – seitse korda lambavillast soojem ja mõnusaltpehme ka.

„Et villa saada, kasvavad talus ka kolm pikakiulise villaga tõulammast. Lammas annab aastas kusagil kuus kilo villa. Väga tugeva kiuga lõnga saamiseks kasutan alpaka- ja lambavilla segu,” selgitab Tiiu. Oma sõnade kinnituseks annab ta mulle seda lõnga katsuda ning tõepoolest on see nii tugev, et katki tõmmata ei jakska.

„Kahe looma villa segust tehtud lõng on peale tugevuse ka väga pehme ja soe, sobib hästi sokkide kudumiseks.” Tegus ja ettevõtlik naine on liitunud Otepää käsitööselti Karukäpp naistega ning laseb agaralt sõrmedel käia. „Talvel istun teleka ees, vaatan Türgi seriaale, kus näidatakse väga põnevalt kogukonnaelu, ja koon perele sokke,” räägib ta muheledes. Hiljuti korraldati Tiigi talus seltsi liikmetega kudumispäev, kus Tiiu Toots tutvustas alpakasid ja nende villast saadavat lõnga.

## EESLITÜDRUK NÄITAB ISELOOMU

Tarastatud aiast piidleb meid eeslitüdruk, kes on talu toodud peamiselt talu külastavatele lastele silmarõõmuks. „Arvasin, et eesel pakub lastele rohkem huvi, kuid nii mõnigi, kes siin käinud, on hoopis enam huvitatud ponidest ja isegi kanadest. Eeslitüdruk Sine näitab vahel iseloomu ja igale käsule, eriti sellistele, mis talle ei meeldi, ta kohe ei allu. Tegelikult on ta üks tore ja sõbralik loom,” ütleb sõna sekka peremees Kalev.

Peremees ehitas talvel kahekohalise jääpurjeka ja sai proovisõidu maailmameistrite pilgu all ära teha. „Oleme sportlik pere olnud kogu elu ja purjetamist oleme abikaasa ja lastega (peres on kolm poega ja viis lapselast – S. L.) aastaid tagasi harrastanud. Praegu on aga minu spordiala hobustega jalutamine. Talutan ponidega lapsi 2,5 kilomeetri pikkusel ringil. Mõni päev tuleb neli-viis ringi teha, see on hea trenni asemel,” sõnab Tiiu.

Ponimaa ootabki endale külla väikesed ratsutajad ja suuri loomasõpru. „Tutvustame lastele ja täiskasvanutele ponide, hobuste ja teiste loomade elu. Ponidega saavad lapsed koos talutajaga läbida kupliisil maastikul 2,5 kilomeetri pikkuse ringi, mille käigus

tutvustatakse neile loodust ja talus elavaid loomi, keda saab käega katsuda ja soovi korral ka sööta. Pidada saab näiteks laste sünnipäevapidu ponilasteaia territooriumil,” lubab perenaine. Ponidega käiakse ka laste-aedades, perepäevadel ja sünnipäevadel.

„Laste-aedades tuleks rohkemgi käia, sest mudilased pole hobust sageli näinudki. Enamik neist kardab loomi. Hobune õpetab lapsele koostööd, tähelepanelikkust ja lihtsalt headust. Lisaks arendab hobusega ratsutamine last nii füüsiliselt kui ka vaimselt.”

## LAPSED EI TUNNE END LOODUSES MUGAVALT

Olles juba kümme aastat lapsi hobustega sõidutanud, on perenaine tähele pannud, et viimasel ajal on lapsed füüsiliselt nõrgemad, neid on raskem hobuse selga tõsta. Nad ei tunne ennast looduses mugavalt, on maaelust võõrdunud.

„Pole üldse tähtis, mis koolis laps käib või mis tal seljas on. Oluline, et laps oleks endaga rahul ja õnnelik, ükskõik, mida ta teeb. Et õnnelik olla, peab ta olema tugev füüsiliselt ja vaimselt. Seda ei saa arvu- ti taga istudes ega nutitelefoni näppides. Inimesele on vaja suhtlemist, kuid seda arvu- ti ei arenda,” märgib perenaine murelikult.

Tiiu Toots on ise terve elu järginud märke, mida elu on talle ette andnud. „Selle kümne aasta jooksul, mil oleme maal elanud, pole olnud ainsatki hetke, kui oleksin mõelnud, et lähaks tagasi linna. Tõsi, kui teen valmis ühe bilansi, teenin neli korda rohkem kui ponisõiduga, kuid see siin on minu südamele ja hingele. Ma ei ootagi siia suuri inimhorde, sest soovin tegeleda inimestega individuaalselt, neile silma vaadata,” sõnab hobitalu perenaine.

Seepärast ei ole nad talus pakutavatele võimalustele ja tegemistele reklaami teinudki, info levib suust suhu nende kaudu, kes on talus lastega käinud ning ikka ja jälle siia tagasi tulevad.

„Käijaid on aasta läbi, kevad ja sügis on rahulikud, siis tegelemine hobuste õpetamise ja villamajandusega. Oleme abikaasaga iseõppijad ja kõik vajalikud maatööd katse ja eksituse meetodil selgeks õppinud. Isegi pügamistööd teeme nüüd ise – võtab aega, mis võtab. Tõsi, hobuseid treenib ja õpetab välja ikka treener, mina õpetan neid sennamaani, et nad oleksid sõbralikud ja nõõri otsas korralikult kõnniks.”

Naise meelest ei ole linn laste kasvatamiseks õige koht. „Maal elades tundub mulle, et linnalaps on nagu kinnipüütud puuriloom, keda enam loodusesse lasta ei saa, sest ta ei saa seal hakkama. Inimestel, kes linnas kasvanud ja kellel puudub igasugune side maaeluga, on väga raske saada õnnelikuks,” leiab Tiiu. „Linnas jäävad inimesed omavahel võõraks. Maal on tasakaal, rahu ja palju pärisestegust, ei pea kepikõndi tegemagi.”

„Nüüd ongi meil abikaasaga töö ja hobi üheskoos. Talus elades oleme leidnud hingerahu ja rahulolu tehtud tööst. Lastel, lastelastel ning nende sõpradel on põhjust meie juurde tulla ja meil on, mida neile pakkuda. Oleme õnnelikud ja väga rahul maale elama asumise otsusega,” ütleb perenaine meie jutujamamise lõpetuseks.